

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Pavčina Šimůnková

Ochrana oběti trestných činů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Katarína Tejnská, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 03. 11. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny, a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 140 388 znaků včetně mezer.

.....

Pavčina Šimůnková

V Praze dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Kataríně Tejské, Ph.D., vedoucí diplomové práce, za veškerou pomoc, konzultace, a především její čas mě věnovaný při psaní této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině, a hlavně mému manželovi, kteří mě v průběhu celého studia na Právnické fakultě UK podporovali.

Obsah

Úvod.....	6
1. Viktimologie.....	9
1.1. Pojem viktimologie.....	9
1.2. Vývoj právní nauky viktimologie.....	9
1.3. Viktimnost, viktimizace.....	11
1.4. Význam viktimologie pro trestní právo a prevenci kriminality.....	15
2. Oběť trestného činu.....	19
2.1. Typologie oběti.....	19
2.2. Definice pojmu oběť trestného činu.....	22
2.3. Zvlášť zranitelné oběti.....	24
2.4. Oběť vs. Poškozený.....	27
3. Vývoj právní úpravy v oblasti ochrany oběti trestných činů.....	31
3.1. Zákon č. 209/1997 S., o poskytnutí peněžité pomoci.....	33
3.2. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.....	34
3.2.1. Subjekty poskytující pomoc obětem.....	36
4. Práva obětí trestných činů podle ZOTČ.....	38
4.1. Právo na poskytnutí odborné pomoci.....	38
4.2. Právo na informace.....	41
4.3. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím.....	44
4.3.1. Krátkodobá ochrana.....	45
4.3.2. Vykázání osoby ze společného obydlí.....	45
4.3.3. Předběžná opatření.....	46
4.3.4. Zvláštní ochrana svědka.....	50
4.3.5. Utajený svědek.....	53
4.4. Právo na ochranu soukromí.....	54
4.5. Právo na ochranu před druhotnou újmou.....	55
4.6. Právo na peněžitou pomoc.....	57
5. Poznatky k zákonu o obětech a návrhy <i>de lege ferenda</i> v problematice ochrany obětí trestných činů.....	62
6. Závěr.....	67

Seznam použitých zdrojů.....	72
Abstrakt.....	77
Abstract.....	78
Název práce a klíčová slova.....	80

Úvod

Důvodem pro zvolení tohoto tématu diplomové práce byl především osobní zájem o problematiku ochrany oběti trestných činů ať už z hlediska právního, kdy se jí dostává pomoci na základě právních předpisů, které upravují především práva oběti, korigují činnost orgánů činných v trestním řízení apod., tak i z hlediska lidského, resp. morálního přístupu k oběti, kdy jde především o poznatky z oboru viktimologie.

Dlouhá léta byla oběť přehlížena a nebyla považována za předmět právní či faktické ochrany. V historii převládal princip usvědčení pachatele. Pachatel měl být dopaden za každou cenu, i za cenu psychického zdraví oběti. Oběť tedy byla považována za prostředek k dosažení důkazů pro usvědčení pachatele a tím měla přispět ke spravedlnosti. Teprve na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století byl projeven zájem o ochranu obětí trestných činů. Od této chvíle se oblast ochrany oběti vyvíjela poměrně rychle. Přístupovalo se k různým způsobům a metodám, jak zacházet s obětí, vývoj zaznamenala i právní úprava a zároveň vznikali různé instituce a fondy na podporu obětem.¹

V této práci bych se ráda věnovala problematice ochrany oběti trestných činů ze dvou úhlů pohledu, a to jak z právního, tak i psychologického. Na tuto oblast dle mého názoru nemůžeme nahlížet pouze skrz striktní právní úpravu. Problematika ochrany obětí trestných činů je extrémně citlivé, osobní téma. Oběť většinou prochází různými psychickými stádii od spáchání trestného činu na ní, kdy kolikrát psychické problémy neskončí spolu s pravomocným rozsudkem soudu.

Účelem této práce je především prozkoumat aktuální právní úpravu zaměřenou na ochranu oběti trestných činů a zhodnotit, zda je pro potřebnou ochranu dostačující. Spolu s právní úpravou je proveden rozbor právních nástrojů, skrz které poskytují různé subjekty pomoc obětem. V souvislosti s tím, je definována osoba oběti s ohledem na rozdíl v pojmech oběť a poškozený.

¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2, str. 9

Hlavním cílem této práce je přispět k diskuzi problematiky ochrany oběti trestných činů do takové míry, aby bylo možné zefektivnění ochrany, podpory a pomoci obětem. Dílčím cílem této práce je informovanost obětí, díky rozboru práv obětí dle zákona o obětech, který se stal určitým milníkem v oblasti ochrany obětí. Informovanost obětí může docílit většího přehledu a využití konkrétních institutů ať už k fyzické či psychické pomoci, nebo zadostiučinění. V rámci této problematiky je stěžejní psychický stav oběti, kdy se společnost a různé subjekty poskytující pomoc obětem snaží docílit úspěšného návratu oběti do svého běžného života s minimalizací duševních šrámů. Dalším dílčím cílem této práce je proto ověření, zda právní úprava a praxe respektuje zranitelné postavení oběti v rámci měnícího se psychického stavu oběti v době od spáchání trestného činu po rozsudek a dále. Většinou totiž cesta duševního uzdravení oběti pravomocným rozsudkem nekončí, ale je mnohem náročnější a zdlouhavá. Subjekty, které poskytují pomoc obětem trestných činů potřebují mít znalosti o psychickém vývoji osoby, která si prošla traumatizujícím zážitkem. Stejně tak by měla mít alespoň okrajové znalosti širší veřejnost, neboť se kdykoli komukoli může stát, že se v jeho okolí objeví osoba, na které byl spáchán trestný čin a je výhodou znát, jak vhodně se k takovéto osobě zachovat. K naplnění těchto cílů je tato práce rozvržena následovně.

První kapitola je věnována úvodu do problematiky ochrany oběti trestných činů. Tato problematika je roztržena do jednotlivých právních věd jako je trestní právo, kriminalistika, kriminologie, forenzní psychologie, policejní psychologie a především viktimologie. V této kapitole je uveden vývoj nauky o obětech (viktimologie), typologie oběti, rozbor pojmů viktimnost a viktimizace. Dále jsou popisovány fáze, kterými si oběť prochází v případě spáchání trestného činu na ní. Účel této kapitoly je porozumění nauky o obětech, bližší porozumění, co přesně se odehrává v mysli oběti, aby pro čtenáře bylo zřetelné postavení oběti v kontextu celého trestného procesu. Závěrem této kapitoly je praktický přínos pro trestní právo a prevenci kriminality.

V druhé kapitole se pojednává konkrétně o oběti trestného činu. Z pohledu celé práce je stěžejní porozumění postavení oběti v trestním procesu. V začátku je nutné zmínit

jednotlivé typologie oběti a tento vývoj v čase. Dodnes není explicitní typologie oběti, která by se dala aplikovat na všechny případy rovnocenně. V této kapitole je uvedena definice oběti, která je primárně uvedena v zákoně o obětech. Důležitým bodem této kapitoly je vysvětlení rozdílu mezi pojmem oběť a poškozený.

Třetí kapitola pojednává o vnitrostátním právním vývoji v problematice ochrany obětí trestných činů. V této kapitole je především rozbor stěžejních zákonů, které se věnovaly, resp. věnují ochraně oběti. Zároveň je v této kapitole zmínka o subjektech, které poskytují pomoc obětem trestných činů. Jde o subjekty zapsané v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Tato zmínka je nutná pro kontext k následující kapitole.

Čtvrtá kapitola se věnuje konkrétnímu výčtu práv obětí podle zákona o obětech. V této kapitole je uveden rozbor jednotlivých práv, zasazení do kontextu v rámci trestního procesu, poznatky evropského práva i vnitrostátní judikatury. Tuto kapitolu považují za stěžejní část celé práce, kde jsou uvedena práva oběti trestného činu a zároveň poznatky, s jakým úspěchem se jim těchto práv dostává. Jedná se o právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a právo na peněžitou pomoc.

Poslední kapitola je věnována aplikačním nedostatkům zmíněného zákona o obětech a v některých případech jsou zmíněny návrhy *de lege ferenda*.

1. Viktimologie

1.1. Pojem viktimologie

Viktimologie, z latinského slova *victima* (oběť) je vědní obor zabývající se obětí a její biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí obětí v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevencí viktimizace, ta spočívá v řešení, jak ochránit potenciální oběti před kriminalitou.² Z této charakteristiky viktimologie plyne hlavní zájem o oběť. Nejde tedy o klasické pojetí v oblasti kriminologie, a to dopadení a potrestání pachatele, jako tomu bylo téměř do poloviny minulého století, jak je již zmíněno v úvodu.

Vývoj vědního oboru viktimologie byl a je vskutku rozmanitý. Jako každý vědní obor má svá určitá dělení. Viktimologii například L. Shaskolsky a S. Shichos rozlišují na obecnou a kriminologickou, jejichž definice pro tuto práci není podstatná, přičemž upozorňují i na další oblasti s viktimologickým významem, jako jsou přírodní katastrofy, nehody, politické represe, osudy etnických minorit apod.³

1.2. Vývoj právní nauky viktimologie

Co se týká zakladatelů tohoto vědního oboru, poznatky o nich se velmi různí. Velice často se však objevují minimálně dvě jména, a to jsou Benjamin Mendelsohn a Hans von Hentig. O nich s jistotou můžeme hovořit jako o jedněch ze zakladatelů viktimologie. Benjamin Mendelsohn byl rumunský kriminolog, který se v padesátých letech dvacátého století jako jeden z prvních zasloužil o typologii obětí⁴, která je

² Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity. Kriminologie, Viktimologie. Fsp.s.muni.cz [online] 2011 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://www.fsp.s.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

³ VELIKOVSKÁ, Martina. Psychologie obětí trestných činů. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8, str. 9

⁴ SANCHEZ Shanell. *SOU-CCJ230 Introduction to the American Criminal Justice System. 1.14. Victims and Victim Typologies* [online] 2019 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://openoregon.pressbooks.pub/ccj230/chapter/1-14-victims-in-the-cj-system/>

popsána níže v kapitole 2.12.1. Jiné zdroje zase uvádějí jako průkopníka oboru Hanse von Hentiga, německého kriminologa, který napsal roku 1948 dílo „Zločinec a jeho oběť“. Podle Hentiga je nutné dívat se na zločin jako na vzájemnou interakci mezi obětí a pachatelem, tudíž nelze vše přičítat pouze pachateli, ale je nutné neopomíjet fakt, že některé oběti na své viktimizaci nesou určitý podíl.⁵

O zásadní poznatky z prvopočátků viktimologie se zasloužil i psychiatr českého původu - Leo Eitinger. Po válce se v Norsku jako psychiatr zaměřil na psychiku válečných obětí, kdy zkoumal vliv agresivního chování na oběti útoku.⁷ Spolu se svými spolupracovníky vytvořil definici posttraumatické stresové poruchy a tímto směrem se i ubírala jeho klinická praxe a vědecká činnost. Vedle toho se zapojoval i do aktivit na pomoc menšinám, kde vystupoval na obranu lidských práv a proti projevům rasismu.⁸

Nová generace představitelů tohoto oboru si stojí za názorem, že je potřeba obnovit otřesenou důvěru oběti ve spravedlnost. To je hlavní důvod, proč se nauka o obětech dostává do popředí. M. Tittlová s odkazem na J. Ivora v tomto směru uvádí následujících pět důvodů:

- a) Reformy trestního práva, jejichž motivem bylo sice zajistit pro obviněné důstojné zacházení a spravedlivý proces, stále více se však mluvilo o postavení a právech obětí, resp. poškozených z trestných činů;
- b) Téma obětí trestných činů se stalo součástí informací poskytovaných veřejnosti;
- c) Na přelomu 60. a 70. let 20. století narůstal zájem o dříve tabuizovaná témata, jako je domácí násilí, sexuální násilí na ženách a zneužívání dětí;

⁵ Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity. Kriminologie, Viktimologie. Fsp.s.muni.cz [online] 2011 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://www.fsp.s.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

⁷ Český rozhlas. Před sto lety se narodil zakladatel viktimologie Leo Eitinger. [online] 2012-12-16 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/pred-sto-lety-se-narodil-zakladatel-viktimologie-leo-eitinger-7994637>

⁸ Český rozhlas. Před sto lety se narodil zakladatel viktimologie Leo Eitinger. [online] 2012-12-16 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/pred-sto-lety-se-narodil-zakladatel-viktimologie-leo-eitinger-7994637>

- d) Celosvětový nárůst politicky, nábožensky či jinak motivovaných teroristických útoků, které děsily a vedly společnost k uvědomění, že každý se může stát obětí trestného činu;
- e) Zvyšování popularity viktimologických výzkumů, které na rozdíl od kriminálních statistik reflektovaly přímé zkušenosti běžných lidí s trestnou činností, stejně jako jejich názory na efektivitu donucovacích prostředků a trestního řízení.⁹

1.3. Viktimnost, viktimizace

Pro správné pochopení celistvé nauky o obětech je potřeba znát některé konkrétní termíny, které jsou spojeny s osobou oběti. Prvním z nich je „viktimnost“ - z anglického slova *victimity*. Tento pojem je užíván v souvislosti s mírou rizika stát se obětí trestného činu, přičemž záleží na mnoha faktorech, které tuto situaci ovlivňují. Závisí například na povolání, vlastnostech osoby, sociální roli, chování osoby či skupiny, prostředí apod. Zahraniční literatura definuje tento pojem jako *náchylnost k viktimizaci*.¹⁰

Mnohé výzkumy se zabývaly otázkou, jaké znaky vykazuje ideální oběť. Částečnou odpověď nám mohou být objevy souvislostí mezi spáchaným trestným činem a jednotlivými faktory, které mohly být příčinou spáchání trestného činu, neboť se situace pro pachatele zdála určitým způsobem přitažlivá. Nepochybně byla prokázána souvislost mezi viktimností a profesí oběti, kdy například u profesí jako jsou taxikáři, zaměstnanci bank či obsluha čerpací stanice, je zvýšená četnost loupeží, oproti policistům či strážníkům, kteří se potýkají s úmyslnými trestnými činy proti životu a zdraví. Dalším faktorem může být věk, přičemž mladí lidé se oproti starším častěji ocitají v nebezpečných situacích díky svému způsobu života. I některé psychické vlastnosti či jiné sociální charakteristiky mohou ovlivnit viktimnost. Příslušníci minorit, jako jsou cizinci, nábožensky či rasově odlišné minority, skupiny odlišné

⁹ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2, str. 172

¹⁰ Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity. *Kriminologie, Viktimologie*. Fsp.s.muni.cz [online] 2011 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://www.fsp.s.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

chováním nebo sexuální orientací jsou typicky obětmi násilností, urážek či rasové nenávisti.

Viktimizace je oproti pojmu viktimmnost procesního rázu. Z pohledu kriminologie jde o proces, v němž se tzv. potenciální oběť stává obětí skutečnou. K viktimizaci může docházet v různých stádiích od spáchání trestného činu do skončení trestního řízení, proto rozlišujeme viktimizaci primární, sekundární a někdy také terciární.

Primární viktimizaci bezpochyby způsobuje pachatel, který se dopustí trestného činu proti oběti. V některých případech však oběť na své viktimizaci do určité míry participuje. Oběť může „přilákat“ pachatele například nezamčeným autem, cestováním autostopem, vychloubáním se svým majetkem, vpuštěním cizích osob do svého bytu apod. Pro pachatele tímto může vzniknout situace, kdy má příležitost spáchat trestný čin a této příležitosti se chopí.

Nejen pachatel může viktimizovat oběť. Často oběť provází následná viktimizace v podobě neprofesionálního zacházení s obětí ze strany orgánů činných v trestním řízení nebo jiných formálních instancí, popř. výčitky a necitlivé komentáře ze strany neformálního okolí oběti.¹¹ Prof. J. Musil k tomuto uvádí: „*Orgány činné v trestním řízení by na jedné straně měly v zájmu zjištění pravdy objasnit podíl oběti na genezi trestného činu, ale na druhé straně musí zabránit nespravedlivému osočování oběti, které je pro ni velmi traumatizující a působí tzv. sekundární viktimizaci.*“¹²

Odpověď na otázku, jaké mohou být příčiny sekundární viktimizace, částečně popisuje V. Moravec¹³ ve své knize, kde čerpá z poznatků doktorky Čírtkové: „*Příčiny sekundární viktimizace je možné rozčlenit do tří skupin:*

¹¹ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 123-125.

¹² GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 125.

¹³ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. [online] Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-3111-2, str. 178 [cit. 2023-08-09] dostupné z: https://obalky.kosmas.cz/ArticleFiles/273121/273121.pdf/FILE/promeny-novinarske-etiky_273121.pdf.

- *strukturální – vyplývající z formálních předpisů (např. nutnost setkání oběti a pachatele u soudu);*
- *sociálněpsychologické – jde o falešné mýty a stereotypy, které si vytváříme o obětech trestných činů;*
- *individuální – jde o postoje, kognitivní schémata jednotlivců, kteří profesionálně nebo privátně přicházejí do kontaktu s oběťmi trestných činů.“*

K bližšímu objasnění rozdílu mezi primární a sekundární viktimizací slouží pojmy tzv. primární a sekundární rány. V průběhu primární viktimizace vznikají tzv. primární rány, které doktorka Čírtková rozděluje na trojího druhu:

- fyzická újma (jakékoli narušení tělesné integrity, od lehčích zranění po těžké ublížení na zdraví či smrt);
- finanční újma (poškození nebo ztráta majetku, také ušlý zisk či náklady na úzdruhu);
- emocionální újma (objektivně nelze určit, zda se v tom konkrétním případě jedná o emocionální újmu či nikoli, jde o individuální cítění/ prožívání situace, mohou mít rozmanitou podobu, např. nespavost, úzkostné stavy, fobie, plačtivost, snížená pracovní výkonnost).¹⁴

Oproti tomu sekundární rány, které vznikají v průběhu sekundární viktimizace jsou stavěny na psychologickém základu a nejčastěji jsou tvořeny pocitem nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace. Tyto pocity jsou vyvolávány v souvislosti s průběhem vyšetřování. Počínaje mezerami v zákoně, přes shovívavé tresty, podmíněná odsouzení, senzaktivní přístup médií, kontakt s pachatelem, až po odstrčení z kolektivu, kdy okolí přisuzuje vinu oběti na její viktimizaci.¹⁵

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2.*, rozšířené vydání, str. 53 [online] 2015 [cit. 2023-06-18] Dostupné z: <https://docplayer.cz/19331539-Policejni-psychologie.html>

¹⁵ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. [online] Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-3111-2, str. 178 [cit. 2023-08-09] dostupné z: https://obalky.kosmas.cz/ArticleFiles/273121/273121.pdf/FILE/promeny-novinarske-etiky_273121.pdf

Sekundární viktimizace je často pro oběť horší nežli primární. Kolikrát by se sama o sobě oběť s trestným činem po čase vyrovnala, například pokud jde o majetkové trestné činy, nicméně zásah do psychiky v průběhu vyšetřování spáchaného trestného činu může být v některých případech markantní. Zejména pokud jde o osočování oběti, že se do této situace dostala svým přičiněním. S tímto souvisí prožívání újmy, což je psychologický dopad kriminálního činu na oběť.

Prožívání újmy se liší u každé konkrétní oběti, v konkrétních kriminálních případech, liší se intenzitou prožívání i svou formou. Určité znaky jsou pro prožívání újmy společné. Často se dělí do tří fází: fáze šoku, fáze nastupující adaptace a fáze konečné adaptace.

První fáze nastupuje bezprostředně po spáchání kriminálního útoku, kdy se u oběti projeví stresové reakce. Velice často je v této fázi oběť paralyzována, nedokáže se vzpamatovat z nastalé situace, nedokáže se např. bránit proti útočníkovi apod. S druhou fází se oběť následně začíná vyrovnávat s proběhlými událostmi, přičemž častým jevem v této fázi jsou výkyvy nálad. Oběť se vyrovnává s prožitým traumatem a snaží se ho začlenit do své osobní historie, nadále však o něm nechce hovořit a uzavírá se do sebe. Proto si můžeme všimnout náhlých vzednutí, a naopak utišení emocí, které prokazují probíhající adaptaci na prožitou krizi.¹⁶

Ve fázi konečné adaptace se pak jedinec dostává k určitému zpracování emocí a okolních vjemů a prožitou událost zařazuje do své historie. Jak intenzivní jsou vzpomínky na prožité trauma je v závislosti na konkrétním jedinci. Často se můžeme setkat s konečnou bagatelizací újmy ze strany oběti.¹⁷

Občas se u některých teoretiků setkáme i s pojmem terciární viktimizace. V rámci tohoto pojmu mluvíme o fázi, která se dostavuje zpravidla po zvlášť závažném procesu sekundární viktimizace. Oběť zpravidla utrpí dlouhodobou újmu, která ani po delším

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2.*, rozšířené vydání, str. 54-55 [online] 2015 [cit. 2023-06-18] Dostupné z: <https://docplayer.cz/19331539-Policejni-psychologie.html>

¹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2.*, rozšířené vydání, str. 54-55 [online] 2015 [cit. 2023-06-18] Dostupné z: <https://docplayer.cz/19331539-Policejni-psychologie.html>

čase od nápravy a odškodnění oběti neodezní. Může přetrvávat například v podobě stěhování se na jiná místa či změny zaměstnání. Oběť prožívá trauma z trestného činu na ní spáchaném, kdy není schopna vrátit se do původního způsobu života.¹⁸

V neposlední řadě se v rámci problematiky viktimizace můžeme setkat s pojmem *reviktimizace*. V tomto případě se pak jedná o skutečnost, kdy se jedinec stává opakovanou obětí trestného činu, ať už stejného nebo jiného druhu.

1.4. Význam viktimologie pro trestní právo a prevenci kriminality

Přibývající poznatky v teoretické rovině viktimologie se určitým způsobem promítly do aplikace trestního práva a kriminologie. Díky nauce o obětech se veřejnost dokáže mnohem lépe vcítit do oběti, pochopit, co oběť prožívá a jaké různé následky pro ni může spáchaný trestný čin mít. I zákonodárce se v návaznosti na nauku zaměřuje na změny v platné právní úpravě. Jsou zde však různá úskalí typu, do jaké míry je právní úprava pro oběť přínosná a v jaké chvíli se již účinek mívá s účelem. Nelze oběť chránit natolik, aby nepřiměřeně utrpěla práva pachatele, resp. obviněného a naopak.

V oblasti trestního práva hmotného je důležité správně posoudit trestní odpovědnost a rozhodnout o trestu, proto se zohledňují viktimologické poznatky jako předmět dokazování v konkrétní trestní věci.¹⁹ V souvislosti s tím, je řešena otázka, zda je či není svolení oběti s činem okolností vylučující protiprávnost. Toto je zřetelné v případech znásilnění, kdy není explicitně vyjádřeno, co je nesouhlas oběti s činem a co nikoli. V těchto případech se pak pachatel často odvolává na skutečnost, že jednal v omylu, neboť nebyl schopen rozpoznat nesouhlas s činem. Zde musí soudce podrobně analyzovat predeliktní situaci a celkové chování oběti i pachatele při činu i

¹⁸ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. [online] Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-3111-2, str. 177 [cit. 2023-08-09] dostupné z: https://obalky.kosmas.cz/ArticleFiles/273121/273121.pdf/FILE/promeny-novinarske-etiky_273121.pdf.

¹⁹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 147.

po něm. S ohledem na předešlé jde v trestním právu hmotném především o instituty polehčujících a přitěžujících okolností, které jsou podstatné při výměře trestu.

Jako polehčující okolnosti lze posoudit, zda se pachatel přičinil o odstranění škod, či dobrovolně nahradil vzniklou škodu, ba naopak spáchání trestného činu na osobě, která podléhá zvýšené ochraně, jako jsou například těhotné ženy, děti, staří či nemocní lidé je považováno za okolnost přitěžující.

Znatelnější změny v průběhu vývoje viktimologie zaznamenalo trestní právo procesní. Z historického hlediska se do trestního řízení poškozený připojoval pouze s nárokem na náhradu vzniklé škody, přičemž jediným žalobcem byl státní orgán v postavení veřejného žalobce, nyní státní zástupce. Tento procesní model přetrval dodnes a poškozený tak nemá právo podat obžalobu či převzít trestní stíhání.²⁰ V procesním smyslu určité kategorie poškozených získávají v průběhu let více práv a je kladen větší důraz na jeho informovanost a poskytování souhlasů s různými úkony, kterými může ovlivnit proces, např. zahájení či pokračování v trestním stíhání vůči konkrétní osobě. Souhlas k zahájení trestního stíhání pro taxativně vyjmenované delikty je v ust. § 163 a § 163a zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (dále také jako „trestní řád“ nebo „TŘ“). Tato ustanovení reflektují skutečnost, že by zahájené trestní stíhání mohlo mít pro poškozeného/ oběť nepříznivý dopad, v případě, že by byla stíhána osoba jemu blízká. Individuální zájem oběti je nadřazen zájmu státu na potrestání pachatele.²¹

V procesu je poškozený vybaven poměrně rozsáhlými právy, díky nimž má možnost ovlivňovat průběh i výsledek řízení tak, aby se mu dostalo patřičného odškodnění vzniklé újmy. Poškozený má nyní právo žádat soud, aby rozhodl o náhradě škody či nemajetkové újmy v tzv. adhézním řízení. Další práva, která jsou poškozenému přiznána jsou například právo činit důkazní návrhy, účast na hlavním líčení, nahlížení do spisů, podávat opravné prostředky tam, kde je to přípustné apod.

²⁰ FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8, str. 192

²¹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 148-149.

Moderním trendem je v trestních řízeních tzv. *odklon*. Záměrem odklonu se rozumí snaha o zapojení obětí do alternativních způsobů vyřízení trestní věci, kde je cílem dosažení rychlé náhrady škody i morální satisfakce oběti. Tímto způsobem řešení věci se může předejít vyostření konfliktu a následné sekundární viktimizaci. V rámci odklonů je zohledňován zájem poškozeného, neboť pachatel je vždy povinen nahradit způsobenou škodu, nebo alespoň uzavřít dohodu s poškozeným o její náhradě. Novelami trestního řádu byly zavedeny odklony typu podmíněné zastavení trestního řízení, narovnání a dohoda o vině a trestu. V zahraniční praxi je často užíváno neformální řešení sporu za pomoci zprostředkovatele – mediátora. Nejčastěji tímto bývá školený sociální pracovník, kterého touto činností pověří soud. V rámci české právní úpravy na toto zákonodárce reagoval vytvořením Probační a mediační služby na základě zákona č. 257/200 Sb., o Probační a mediační službě. I přesto, že tyto formy řešení sporu mohou předcházet sekundární viktimizaci, špatné posouzení případu a uvedení oběti do tohoto způsobu řešení konfliktu i přes nepříznivé okolnosti může dosáhnout opačného efektu. Proto je nutné každý případ posuzovat *ad hoc* a nedopustit, aby v rámci řízení bylo s obětí manipulováno jen pro usnadnění práce justičním orgánům.²²

Další významný přínos viktimologie je v souvislosti s prevencí kriminality. Z hlediska kriminogeneze je oběť důležitým prvkem. Obecně je v povědomí, že si oběť může částečně svou viktimizaci zapříčinit i sama. Dle typologie obětí můžeme definovat potenciální oběť, která vykazuje vyšší riziko spáchání trestného činu proti ní. Nauka o obětech se proto výrazně uplatňuje v tzv. *situační prevenci*, kdy působí jako návod pro potenciální oběti, jak mohou předcházet viktimizaci. Takto vnímaná osvěta se mezi širší povědomí dostává skrze různé publikace jako jsou články, příručky, nebo přednášky apod. U potenciálních obětí, které mají zvýšený stupeň viktimnosti, jako jsou například taxikáři, bankovní personál apod. je vhodné, aby takovéto profese

²² GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 148-149.

získali i praktickou přípravu ve výcviku v sebeobraně a aby měli k dispozici i náležitě obrané prostředky.²³

Profesor J. Musil na závěr této kapitoly trefně uvádí myšlenku: „*Ačkoli osvěta adresovaná potenciálním obětem je velmi záslužná, je nutno na druhé straně varovat před zveličováním hrozícího nebezpečí. Nadměrná publicita a neobjektivní zpravodajství vyvolávají přehnaný strach z kriminality a následné neadekvátní obranné reakci.*“²⁴

²³ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 145-150.

²⁴ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 150.

2. Oběť trestného činu

Viktimologie jako nauka o obětech se zabývá nejen výskytem viktimizace a odkrýváním tzv. latentní kriminality, ale především se zabývá psychologií oběti. Pojem oběť se v širším slova smyslu vztahuje na oběti trestných činů, přírodních katastrof, velkých neštěstí (jako jsou letecké, železniční či lodní nehody) nebo teroristických akcí.²⁵

2.1. Typologie oběti

Typologie oběti je dle mého názoru úzce spjata s pojmem viktimnosti. Tento pojem, jak již bylo v práci zmíněno, značí disponovanost jednotlivce nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu, resp. v zahraniční literatuře se píše o tzv. „*náchylnosti k viktimizaci*“.²⁶

Právník Benjamin Mendelsohn jako první vytvořil v oboru viktimologie tzv. typologii oběti. Pozoroval vztah mezi pachatelem a obětí v souvislosti s problematikou znásilnění a následně typologii uplatnil i na jiné druhy trestné činnosti. V návaznosti na poznatky poté došel k následujícímu rozdělení:

- a) Kompletně nevinná oběť (*Innocent victim*)
- b) Naivní oběť (*The victim with minor guilt*)
- c) Riziková oběť (*The guilty victim, guilty offender*)
- d) Provokující oběť (*The guilty offender, guiltier victim*)
- e) Participující oběť (*Guilty victim*)
- f) Stimulující/ falešná oběť (*Imaginary victim*)²⁷

²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2, str. 11

²⁶ Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity. Kriminologie, Viktimologie. Fsp.s.muni.cz [online] 2011 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://www.fsp.s.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

²⁷ SANCHEZ Shanell. *SOU-CCJ230 Introduction to the American Criminal Justice System. 1.14. Victims and Victim Typologies* [online] 2019 [cit. 2023-06-20] Dostupné z: <https://openoregon.pressbooks.pub/ccj230/chapter/1-14-victims-in-the-cj-system>; více ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, str. 13-15

Typologie se vztahuje k okamžiku před páčáním trestné činnosti, tedy se jedná o vztah budoucí oběti a budoucího pachatele. Mendelsohn vycházel především z rozhovorů se svědky a poškozenými, kdy se zaměřil na popis chování budoucí oběti, jak je i z typologie patrné. Mohli bychom říct, že sledoval intenzitu přičinění nebo zavinění oběti na spáchaném trestném činu. Rozdíly v zavinění, když pomineme kompletně nevinou oběť, dle Mendelsohna byly, že se oběť buď nevědomky chovala tak, že zvýšila pravděpodobnost spáchaní TČ, nebo vědomě spolupracovala na trestné činnosti, kdy z tohoto nakonec vyšla jako oběť, či v původním vztahu byla dokonce přímo jako pachatel. Takto ostře zkonstruovaná typologie může vrhat na oběti trestných činů vcelku negativní stín, a především musíme konstatovat, že s dnešní naukou o obětech tato typologie zjevně koliduje.

I Hans von Hentig vytvořil určitou typologii obětí. Zaměřil se však na komplexní vztah pachatel - oběť a zdůrazňoval různé faktory na obou stranách tohoto vztahu. Primárně se chtěl zaměřit ve výzkumu na rysy kriminálních, následně však zjišťoval, proč se určité typy osob stávají oběťmi. Z poznatků trvalých vlastností a neměnných nebo obtížně změnitelných dispozic, se pokusil kategorizovat jednotlivé oběti do následujících 13 skupin:

- a) Děti a mladiství (*Young people*)
- b) Ženy (*Females*)
- c) Senioři (*Elderly*)
- d) Osoby s mentálním handicapem (*Mentally ill/intellectually disabled*)
- e) Imigranti (*Immigrants*)
- f) Příslušníci minorit (*Minorities*)
- g) Mentálně narušení včetně traumatizovaných osob (*Dull normals*)
- h) Depresivní (*The depressed*)
- i) Lidé toužící po rychlé akvizici (*The acquisitive*)
- j) Promiskuitní a vztahově nestálé osoby (*Promiscuous and relationally unstable persons*)
- k) Osamělí a lidé se zlomeným srdcem (*The lonesome and broken-hearted*)

l) Tyrani a trýznitelé (*Tormentors*)

m) V určitém ohledu výjimeční, vyčnívající lidé a také osoby, které jsou zablokovány vůči spolupráci s policií (*Blocked, exempted, and fighting victims*)

Z pohledu dnešní viktimologie by se dalo říct, že Hentig vytvořil jakýsi výčet zranitelných obětí, tedy takových obětí, které disponují určitými neovlivnitelnými charakteristikami. V novodobé nauce je praktická využitelnost tohoto dělení takřka nepoužitelná. Důvodem je přílišná generalizace a tedy otázka, proč se konkrétní osoba stává obětí, tu je dodnes.²⁸

Mnoho dalších vědců se pokusilo o sestavení seznamů určitých vlastností a charakteristik obětí, které by pomohly objasnit, proč se některé osoby stávají oběťmi a jiné ne. Konkrétní výčet však není možný, neboť existuje spousta proměnných faktorů. Ať už na straně oběti nebo na straně pachatele. Mohou to být osobní faktory typu, zda je oběť slabší či silnější než budoucí pachatel, zda mezi nimi existuje či existoval určitý vztah (např. rodinný, pracovní...), nebo proměnné faktory místa činu – zda k prvnímu kontaktu došlo rovnou na místě činu, nebo oběť byla vylákána na jiné místo, či zda byla oběť pouze čistou náhodou ve špatný čas na špatném místě.

Z výzkumu kriminalisty Stephana Harborta, který se zaměřil na sériové vrahy v Německu v období 1945 – 2007, lze vyčíst, že obětí, které vykazovaly pro pachatele atraktivní dispoziční znaky, které jej k činu motivovaly, bylo z celkového množství pouze 2,1 %.²⁹

Jediné, co tedy z těchto studií můžeme s naprostou jistotou říct, je, že žádný ucelený výčet typických znaků oběti neexistuje. Existuje spousta faktorů, díky jejichž povědomí můžeme částečně předcházet primární viktimizaci, avšak nikdy ji nelze předejít na 100 %, neboť jde občas čistě jen o shodu náhod.

²⁸ SANCHEZ Shanell. *SOU-CCJ230 Introduction to the American Criminal Justice System. 1.14. Victims and Victim Typologies* [online] 2019 [cit. 2023-06-20] Dostupné z: <https://openoregon.pressbooks.pub/ccj230/chapter/1-14-victims-in-the-cj-system>; více ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, str. 13-15

²⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, str. 16

2.2. Definice pojmu oběť trestného činu

Pojem oběť je velmi blízký s pojmem poškozený. V prvé řadě je důležité určit hranici mezi těmito dvěma termíny. Oběť trestného činu je definována v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „zákon o obětech“ nebo „ZOTČ“), a to v § 2 odst. 2: „*obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit.*“ Definice je v souladu s mezinárodními normami, tj. ve shodě s čl. 2 odst. 1 směrnice 2012/29/EU, jakož i s doporučením Rec(2006)8. Jedná se tedy o fyzickou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu až do té doby, kdy vyjde najevo opak nebo jde zjevně o zneužití postavení oběti. Trestným činem se v souladu se zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále také jako „trestní zákoník“ nebo „TZ“) myslí i čin jinak trestný, tedy takový čin, který byl spáchán osobou nepřičetnou nebo trestně neodpovědnou z důvodu věku.³¹ Aby byla osoba označena za oběť, nemusí být trestný čin dokonán. Toto plyne z dikce definice oběti, a to konkrétně „*bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo*“. Vývojová stádia trestného činu trestní zákoník dělí na přípravu, pokus a dokonáný trestný čin. Podle § 20 TZ je příprava trestná pouze pokud směřovala k dokonání takového zvlášť závažného zločinu, u kterého to výslovně stanoví. Nejedná se tedy o obecnou trestnost přípravy, ale konkretizovanou. Dle prof. Grivny³² lze dojít k závěru, že pro účely ZOTČ nezáleží na okolnostech, zda příprava ke spáchání trestného činu je podle trestněprávní teorie trestná či nikoli. Důležité je, zda pachatel chtěl trestným činem způsobit újmu. Z důvodu takto široce vymezeného okruhu obětí, byly přijaty určité korektivy, které ztěžují zneužívání postavení oběti. Jedním z těchto korektivů je například v § 3 odst. 1 ZOTČ upřesnění okruhu obětí dovětkem „*nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti*“ či v § 5 odst. 1 ZOTČ, kdy subjekty zapsané v registru pomoci obětem,

³¹ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, str. 5.

³² GRIVNA, Tomáš. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 26.

poskytnou odbornou pomoc obětem, „*keré tuto pomoc potřebují*“. Zda jde tedy o oběť ve smyslu zákona o obětech, je vždy toto posuzováno v rámci konkrétního případu s ohledem na specifické okolnosti.

Co se týče pojmů ublížení na zdraví, majetková a nemajetková újma či bezdůvodné obohacení, vychází se z definicí uvedených v trestním a občanském zákoníku.

Dle § 122 odst. 1 trestního zákoníku se ublížením na zdraví rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření. Poruchou zdraví nebo jiným onemocněním, se míní natolik změněný zdravotní stav poškozeného, který vznikl následkem jednání pachatele a projevoval se nikoli jen nepodstatným zhoršením tělesných nebo duševních funkcí organismu. Tento změněný stav musí trvat minimálně po dobu sedmi dnů, jak vyplývá ze soudní praxe. Vychází se z kritéria pracovní neschopnosti, nicméně neřídí se jím striktně, neboť nelze dojít k závěru, že se nejedná o ublížení na zdraví v případech, kdy objektivně vykazuje takové znaky a poškozený i přesto na vlastní riziko dále vykonává svou práci.³³ Za ublížení na zdraví v souladu s argumentací *a minore ad maius* je třeba považovat i těžkou újmu na zdraví. Oproti ublížení na zdraví soudní praxe určila, že porucha zdraví nebo jiné onemocnění musí trvat minimálně po dobu tří týdnů.

Škoda je definována v souladu s ustanovením § 2894 a násl. zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník jako skutečně vzniklá škoda vyjádřitelná v penězích a ušlý zisk. Nemajetková újma je pak taková újma, která zpravidla zasahuje do práva na ochranu osobnosti. V některých případech může jít i o situace, kdy může dojít k majetkovým důsledkům. „*Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo*

³³ GRÍVNA, Tomáš. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GRÍVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 25.

*žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*³⁴

Bezdůvodným obohacením je v souladu s § 2991 občanského zákoníku případ, kdy se osoba na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí. Přičemž se takto obohatí ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám. Ustanovení o bezdůvodném obohacení se užije tam, kde nelze uplatnit odpovědnost za škodu, neboť případy bezdůvodného obohacení jsou subsidiární k odpovědnosti za škodu. Následně důsledkem takového obohacení je povinnost bezdůvodně obohaceného ochuzenému vydat, oč se osoba obohatila.

Zákon se však zaměřuje nejen na přímé oběti, ale i ty nepřímé, tedy osoby, které v důsledku trestného činu, při němž byla oběť usmrcena, utrpěli újmu. Těmito oběťmi jsou dle § 2 odst. 3 ZOTČ příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Pro status nepřímé oběti je důležité splnit podmínku, která byla doplněna do ZOTČ novelou provedenou zákonem č. 56/2017 Sb., a to, že tato osoba musela utrpět újmu. Nestačí tedy pouze příbuzenský vztah, ale musí k němu přistoupit i vzniklá újma, byť nemajetková.³⁵

2.3. Zvlášť zranitelné oběti

Dalším okruhem obětí jsou zvlášť zranitelné oběti specifikované v § 2 odst. 4 ZOTČ. Zákon o obětech nepřímo dělí oběti do dvou skupin na tzv. „běžné“ oběti a zvlášť zranitelné oběti. Zákonodárce se takto vypořádal s otázkou jedinečnosti a rozdílné závažnosti případů. Na každý případ je nutno nahlížet detailně, kdy posuzujeme

³⁴ GŘIVNA, Tomáš. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 25–26.

³⁵ GŘIVNA, Tomáš. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 26–27.

veškeré okolnosti případu a zároveň posuzujeme i zranitelnost konkrétní osoby, která byla do této situace uvedena.

Zvlášť zranitelné osoby jsou specifikovány v ustanovení § 2 odst. 4 ZOTČ. Tuto specifikaci bychom si mohli rozdělit na další dvě podskupiny. První podskupině zvlášť zranitelných obětí by odpovídaly osoby, které splňují určité osobní predispozice (dítě, hendikepovaná osoba). Druhá podskupina by mohly být oběti specifických trestných činů (TČ znásilnění, domácí násilí apod.).

Konkrétně v ustanovení ZOTČ se za zvlášť zranitelné oběti považuje:

- a) dítě,
- b) osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), trestného činu znásilnění (§ 185 trestního zákoníku), trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 trestního zákoníku), trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku),
- d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází,

nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.³⁶

Důvodem kategorizace obětí je rozšíření rejstříku práv u zvláště zranitelných obětí, resp. přiznání práv v širším rozsahu oproti právům, která mají „běžné“ oběti. Zvláště zranitelné oběti jsou oproti ostatním obětem zvýhodněny:

- a) právem na bezplatnou odbornou pomoc,
- b) právem na zabránění jejího kontaktu s pachatelem,
- c) právem na výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví,
- d) právem na tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví
- e) prováděním výslechu obzvláště citlivě
- f) prováděním výslechu vyškolenou osobou v přípravném řízení
- g) omezením opakování výslechu a v případě opakování pak výslechem stejnou osobou
- h) právem na zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu s pachatelem
- i) právem na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně za podmínek § 51a TrŘ³⁷

Osoba, která je obzvláště chráněna, ještě nad celou skupinu zvláště zranitelných obětí, je dítě. K důvodu, proč je třeba chránit osobu dítěte větší měrou, se vyjadřuje A. Chudárková ve své diplomové práci z roku 2021 na téma *Dítě jako zvláště zranitelná oběť*. Osobu dítěte je podle A. Chudárkové³⁸ s odkazem na doc. Čírtkovou třeba chránit z důvodu jeho nerušeného psychického vývoje. Jeho osobnost není zcela vyprofilovaná a psychickým traumatem, způsobeným trestným činem by mohlo dojít

³⁶ Ustanovení § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ GRIVNA, Tomáš. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 27–28.

³⁸ CHUDÁRKOVÁ, Alžběta., Diplomová práce, *Dítě jako zvláště zranitelná oběť*, r. 2021, str. 12, [online] Cit. L. Čírtková, *Jak posuzovat zranitelnost obětí*. Právo a rodina, 2013, č. 6, s. 11. [cit. 2023-09-20] Dostupné z:

https://theses.cz/id/5yu20j/DP_Chudarkova.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dn%C3%A1sil%C3%AD%20na%20d%C4%9Btech%26start%3D36.

k ohrožení tohoto vývoje. Oproti dospělým osobám je dítě mnohem citlivější vůči stresu a zároveň má nižší řečové kompetence, čímž je dána jeho zvláštní zranitelnost. V tomto ohledu sice mladiství mohou být vyspělejší, odolnější, nicméně i přesto se trauma dostaví v době jejich psychického vývoje a hledání vlastní identity, což by mohlo vývoj mladistvého fatálně ovlivnit. K dítěti se nejen orgány činné v trestním řízení chovají, s ohledem na výše uvedené, v průběhu celého řízení velice citlivým způsobem. Konkrétně pak v případě výslechu. Dle ustanovení § 20 odst. 2 ZOTČ, je-li to možné, provádí výslech v přípravném řízení osoba k tomu vyškolená, v prostorách pro tento účel upravených či přizpůsobených. Pokud však jde o dítě, provádí výslech tato osoba vždy, s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit.³⁹

Vymezení kategorie zvláště zranitelných obětí se děje pouze pro účely ZOTČ. Jde především o určení osob, které mají nárok na využívání práv v širším rozsahu. Nic však nebrání ostatním akreditovaným subjektům k poskytování odborné pomoci obětem v širším rozsahu, aniž by šlo o zvláště zranitelné oběti.⁴⁰

Definice pojmu zvláště zranitelná oběť je rozdílná v rámci vnitrostátní a evropské právní úpravy. Respektive rozdíl spočívá v tom, že český ZOTČ taxativně vyjmenovává oběti, které považuje *ex lege* za zvláště zranitelné. Vzhledem k právní jistotě adresátů je velice pozitivní fakt, že česká právní úprava je proti evropské výrazně předvídatelnější z pohledu výkladu.⁴¹

2.4. Oběť vs. Poškozený

Na první pohled je patrné, že mezi pojmy oběť a poškozený panuje jakýsi rozdíl ve významu. Oběť je již definována v odstavcích výše. V lecčem se shoduje s pojmem

³⁹ Ustanovení § 20 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ GRIVNA, Tomáš. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 28.

⁴¹ JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRIVNA, Sergej ROMŽA, Jana TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ a Anna SYKOVÁ. *Trestní právo Evropské unie*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-375-9, str. 347.

poškozeného, nicméně jsou zde důležité rozdíly především v praktickém používání těchto termínů.

Oběť trestného činu zpravidla má postavení poškozeného jako strany v trestním řízení v souladu s ustanovením § 12 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „TŘ“ nebo „trestní řád“). Definice poškozeného je obsažena v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu a je jím ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Poškozený má právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), rozumí se pro účely trestního zákoníku majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné.

V rámci trestního řízení rozlišujeme poškozeného, který má právo žádat o náhradu škody a poškozeného, který toto právo nemá. Svědčí mu však všechna ostatní práva poškozeného. V rámci trestního řízení, kdy se poškozený připojí se svým nárokem na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, jde o zhojení primární újmy, za předpokladu, že újma opravdu vznikla. Zároveň se za poškozeného nepovažuje ten, jehož vzniklá újma nebyla zaviněna pachatelem, nebo chybí kauzální nexus mezi vznikem újmy a trestným činem toho daného pachatele. Za poškozeného se dále oproti oběti nepovažuje ani osoba, která se cítí být trestným činem morálně či jinak poškozena.⁴³ Oběť má v tomto směru širší možnosti, kdy má nárok na odškodnění primární újmy, tedy faktické újmy, která vznikla v příčinné souvislosti s trestným činem a zároveň jí je poskytnuta pomoc ke zhojení druhotné újmy vzniklé sekundární viktimizací. U oběti je také velice specifická otázka, kdy se osoba vůbec stává obětí. V zákonné definici je uvedeno, že oběť je fyzická osoba, které *bylo nebo*

⁴³ FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8, str. 193.

mělo být trestným činem ublíženo. Osobně spatřuji úskalí aplikace této definice v rámci žádosti o faktickou pomoc oběti, neboť orgány činné v trestním řízení nemusí osobu považovat za oběť z toho důvodu, že objektivní skutečnosti, které se odehrávají nejsou tak intenzivní, aby naplňovaly skutkovou podstatu trestného činu, a proto je žádost o pomoc zamítnuta s odkazem na pozdější dobu, až situace bude objektivně neúnosná, nehledě na to, že pro osobu, která se cítí být obětí, již subjektivně neúnosná je.

Jedním z dalších faktických rozdílů je skutečnost, že poškozeným může být fyzická i právnická osoba, zatímco oběť je z tohoto pohledu užším termínem, neboť nezahrnuje právnické osoby. Jde především o spojení s pojmem útrap. Pouze fyzická osoba je schopna pociťovat útrapy, proto je větší snaha vyvarovat se sekundární viktimizaci a eliminovat dopady spáchaného trestného činu na oběti. Obětí jistě může být i podnikatel jako fyzická osoba samostatně výdělečně činná, které byla způsobena újma v souvislosti s její samostatně výdělečnou činností.⁴⁴

Odlíšný pohled je pak z pohledu trestněprávních předpisů, konkrétně pohled trestního řádu a zákona o obětech. Z pohledu trestního řádu je poškozený stranou trestního řízení, které jsou přiznána konkrétní procesní práva a zároveň nositelem důkazů. Svou výpovědí může poškozený přispět k nalézání materiální pravdy a k dopadení, resp. odsouzení pachatele. Podle prof. Šámala v návaznosti na uvedené neexistuje přísná hranice mezi pojmy poškozeného a oběti. Často jediná osoba vystupuje jak v postavení oběti, tak v postavení poškozeného. Jde tedy spíše o odlišné pojetí uplatňování práv z jednotlivých pozic, zároveň i různé přístupy orgánů činných v trestním řízení a dalších osob vystupujících v trestním řízení i mimo něj.⁴⁵ V neposlední řadě, jak je uvedeno v úvodu komentáře k zákonu o obětech je poškozeným právě z hlediska trestního řádu i právní nástupce (např. u postoupení pohledávky), oběť

⁴⁴ GŘIVNA, Tomáš. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 24.

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, str. 25

nemůže svá práva jako subjekt zvláštní péče převést právním jednáním na jinou osob, jsou v zásadě nepřevoditelná.⁴⁶

Poškozenému jako oběti svědčí také další práva, a to podle ZOTČ. Ve stručnosti se jedná o právo na poskytnutí odborné pomoci, na informace, ochranu před hrozícím nebezpečím, na ochranu soukromí, na ochranu před druhotnou újmou, na peněžitou pomoc. Podrobnějšímu popisu těchto práv je věnována kapitola 3.2.2. Práva a povinnosti oběti.

K zakončení této kapitoly je podle mého názoru výstižná zmínka prof. Jelínka: „*Ačkoli se oba pojmy částečně překrývají, neboť oběti např. náleží některá práva jako poškozenému v trestním řízení. Je oběť nutno vnímat spíše jako subjekt (adresáta) zvláštní péče ze strany států než jako stranu v trestním řízení.*“⁵⁰

⁴⁶ GŘIVNA, Tomáš. Úvod. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 12.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2, str. 176

Z historického hlediska odpovědnost za potrestání pachatele převzal na místo poškozeného stát. Začaly se tak formovat dva typy justice, které se v průběhu času prolínají. Historicky starší retributivní justice se zaměřuje čistě na zjištění skutkového stavu, správného právního posouzení a uvalení spravedlivého trestu na pachatele. Oběti se samozřejmě dostává jejich zaručených práv, nicméně stále v procesu figuruje jako svědek, tedy jako subjekt, díky kterému se objasní skutkový stav a přispěje k vyřešení případu. V mnohých případech u oběti kolísá víra ve spravedlivou justici. Je to často způsobeno neosobním přístupem, který může vyústit v sekundární viktimizaci.⁵⁶ Diskutovaným problémem, který otrásá českou justici, jsou také nízké tresty za sexualizované a domácí násilí. Každý druhý pachatel trestného činu znásilnění a tři čtvrtiny pachatelů trestného činu týrání osoby ve společném obydlí odchází od soudu s podmíněným trestem. Tato skutečnost se promítá do počtu ohlášených trestných činů. Snad největším rozdílem v počtu spáchaných a oznámených trestných činů je u znásilnění. Ročně je spácháno až 12 000 znásilnění, nicméně pouze 5 % z nich je oznámeno.⁵⁷ U trestného činu pohlavního zneužití soud v součtu v 90 % případů rozhodne podmíněným trestem spolu s podmíněným trestem s dohledem.⁵⁸ Tato čísla jsou neuvěřitelná a také z tohoto důvodu je více pochopitelné, proč oběti raději tyto typy trestných činů nenahlašují, když jsou přesvědčeni, že pachatelům se nic nestane, avšak oběť se bude muset vypořádávat s dlouhým soudním procesem.

V souvislosti se stále silícím zájmem o oběť TČ se s přijetím zákona o obětech a jeho mezinárodních alternativ, dostávají do popředí principy tzv. restorativní justice. Restorativní justicí je určitá moderní vize trestněprávní politiky, která říká, že: „*trestný čin primárně nenarušuje právní normy, ale způsobuje újmu a narušuje mezilidské*

⁵⁶ Institut pro restorativní justici. *O restorativní justici* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: www.restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/

⁵⁷ BENEŠOVÁ, Kristýna, L. Hrdá, P. Zvolánková. *Bez trestu* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: <https://www.beztrestu.cz/>

⁵⁸ DRÁPAL, Jakub, M. Šoltés, K. Svitáková, J. Cibulka. *JakTrestame.cz* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

vztahy.⁵⁹ Dle Howarda Zehra, zakladatele restorativní justice, jde především o změnu způsobu myšlení, resp. pohledu na trestněprávní politiky, na spáchané trestné činy. Především vyzdvihuje tři stěžejní principy restorativní justice, jimiž je primárně otázka, komu vznikla újma, jaká, jak závažná a jaké potřeby to vyvolalo? Druhým principem je odpovědnost. Dle jeho slov je důležité motivovat pachatele k převzetí odpovědnosti. Třetím principem je pak angažovanost pachatele k nápravě způsobené újmy.⁶⁰

Restorativní justice pomocí principů, na kterých je postavena, má za cíl, co nejefektivněji se domoci náhrady oběti za čin na ní způsobený, zároveň si klade za cíl v určitém smyslu prevenci kriminality, resp. recidivy. V rámci přímého kontaktu oběti s pachatelem má i pachatel možnost proniknout do pocitů oběti, které na ní zanechal způsobený trestný čin. Oběť pachatele může konfrontovat otázkami typu „*Proč sis vybral zrovna mě?*“ a pachatel díky komunikaci s obětí může pochopit jakou újmu způsobil a nadále se obdobného chování vyvarovat.⁶¹

Nástrojem pro realizaci restorativní justice jsou tzv. restorativní programy, mezi něž patří především mediace, restorativní konference a kruhy. Tímto není nahrazování trestní řízení, ale je doplňováno. Často je restorativní program veden paralelně k trestnímu řízení, jindy probíhá nezávisle na něm.⁶²

Na mezinárodním poli se o právech obětí vedla diskuze již od poloviny 20. stol., kdy v roce 1959 probíhala první viktimologická konference v Japonsku. Tyto poznatky se však promítly do právní úpravy poprvé až v sedmdesátých letech. Za tzv. *Magnu chartu* obětí trestných činů je považována Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci přijatou Valným shromážděním OSN (č. 40/34)

⁵⁹ Institut pro restorativní justici. *O restorativní justici* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: www.restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/

⁶⁰ ZEHR, Howard. *Restorative Justice is..* [online] 2009 [cit. 2023-08-18] Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=ha0Z-Z9-AQY&t=113s>

⁶¹ Institut pro restorativní justici. *O restorativní justici* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: www.restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/

⁶² Institut pro restorativní justici. *Restorativní programy* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/>

dne 29. 11. 1985.⁶³ Deklarace tak stanovila minimální standardy zacházení s oběťmi trestných činů a významně ovlivnila tvorbu dalších mezinárodních dokumentů včetně evropských směrnic, které se následně promítly do české právní úpravy.

3.1. Zákon č. 209/1997 S., o poskytnutí peněžité pomoci

Se stále větším zájmem o oběť musel na tuto problematiku reagovat i český zákonodárce. Aby se dodržela určitá myšlenka, že má být oběť chráněna, musel k tomu být upraven i právní rámec, který poskytuje oběti různá práva a jistoty. První změna v právním řádu nastala s přijetím zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci. Tento zákon poprvé uvedl oficiální definici pojmu oběť a zajistil první pokusy o právně zakotvenou pomoc obětem. Jak již název zákona vypovídá, jednalo se pouze o úpravu poskytnutí peněžité pomoci. „*Přijetím tohoto zákona ČR splnila závazky plynoucí z Úmluvy Rady Evropy č. 116 o odškodňování obětí násilných trestných činů, přijaté dne 24. 11. 1983 ve Štrasburku (Úmluva vstoupila v platnost 1. 2. 1988). Úmluva byla přijata v době, kdy již celá řada evropských států měla oblast odškodňování legislativně upravenou (například Velká Británie 1964, Finsko 1973, Irsko 1974, Německo 1976, Nizozemsko 1976, Francie 1977, Švédsko 1978, Rakousko 1982).*“⁶⁴

Dle tehdejšího znění citovaného zákona se poskytovala peněžitá pomoc pouze obětem trestných činů, které utrpěly škodu na zdraví a osobám, které jsou pozůstalými po obětech, které následkem trestného činu zemřely. Oběť si musela o pomoc zažádat za podmínek daných zákonem. Naopak se peněžitá pomoc neposkytovala oběti, která byla spoluobviněná v trestním řízení vedeném pro trestný čin, kde byla zároveň v roli oběti,

⁶³ MACHÁČEK, Stanislav Radek, *Stručný pohled na historický vývoj legislativních nástrojů EU na ochranu poškozených a obětí trestných činů, úskali implementace v České republice*. [online] 2016 [cit. 2023-08-28] Dostupné na: <https://docplayer.cz/15225933-Strucny-pohled-na-historicky-vyvoj-legislativnich-nastroju-eu-na-ochranu-poskozenych-a-obeti-trestnych-cinu-uskali-implementace-v-ceske-republice.html>

⁶⁴ GRIVNA, Tomáš. Díl 6. [Právo na peněžitou pomoc (§ 23-37)]. In: GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 134.

dále pokud nedala souhlas k trestnímu stíhání pachatele, či pokud neposkytovala součinnost orgánům činných v trestním řízení.⁶⁵

Jak uvádí prof. Jelínek v článku pro časopis *Bulletin advokacie*,⁶⁶ tehdy byla maximální možná výše přiznané pomoci třicetinasobek tehdejší nejnižší mzdy stanovené nařízením vlády (srov. Nařízení vlády ČSFR č. 464/1991 Sb., o stanovení nejnižší měsíční mzdy pro účely trestního zákona), tj. částka 60 000 Kč. Právě tuto tehdejší hranici v nově přijatém zákoně prof. Jelínek kritizoval, i s ohledem na rozpor, že se zákon odvolával na vyhlášku č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, kde nesměla být přesáhnuta částka 120 000 Kč za celkově přiznané odškodnění. Další úskalí spatřoval ve zbytečné byrokracii pro oběť. V případě, že oběť žádá o peněžitou pomoc, je na místě veškerý postup udělat co nejpríznivější a bez jakýchkoli průtahů. Řízení o poskytnutí peněžité pomoci však vypadalo z pohledu oběti poněkud komplikované v souvislosti s kladenými vysokými požadavky na součinnost oběti.

3.2. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Větší změny v oblasti vnitrostátní právní úpravy nastaly v roce 2013 s přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Zákon o peněžní pomoci obětem trestných činů byl zrušen a vtělen do ZOTČ spolu s evropskými směrnicemi, tj. rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie ze dne 15. března 2001 o postavení oběti v trestním řízení a směrnice Rady ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů. Česká republika byla opakovaně kritizována pro nesoulady s evropským právem, a to konkrétně v hodnotících zprávách Komise Evropských společenství v letech 2004 a 2009.⁶⁷ Shodou okolností, v okamžiku přijetí nového zákona o obětech opět nebyla reflektována nejnovější směrnice Evropského

⁶⁵ Zákon č. 209/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem, ve znění účinném od 1. 1. 2002 do 30. 6. 2006

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. *Peněžitá pomoc obětem trestné činnosti*, str. 22 [online] *Bulletin advokacie* 3/1998 [cit. 2023-08-04] Dostupné na: <https://www-beck-online-cz.//>

⁶⁷ TOPINKA, Daniel, et al. *Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti*. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 18.

parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25.10.2012, která nahradila rámcové rozhodnutí Rady EU z roku 2001, a již se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu (dále jen „směrnice o minimálních pravidlech“). V zásadě se jedná o směrnici, která komplexně upravuje předmětnou problematiku, tedy ochranu obětí v trestním řízení a pomoc obětem trestných činů. Oproti jiným směrnicím se nezaměřuje pouze na určité instituty sloužící k ochraně obětí nebo na vybrané skupiny obětí trestných činů, ale problematiku upravuje komplexně.⁶⁸ Záměrem ZOTČ bylo především v souladu s evropskými právními předpisy komplexně shrnout práva obětí v soudním procesu a obohatit je.⁶⁹ Toto se podařilo z větší části po novele zákona v roce 2017, která nabyla účinnosti 1. 4. 2017. Novela se zaměřila především na tři okruhy. Prvním bylo zamezení negativních dopadů v souvislosti se žádostí o peněžitou pomoc, druhým okruhem byla úprava Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů tak, aby byl registr co nejvíce uživatelsky přívětivý a posledním okruhem zmíněné novely bylo řešení dílčích nedostatků legislativně - technického charakteru.⁷⁰

Zákon je obecně zaměřen na práva obětí trestných činů a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují obětem odbornou pomoc. Před vznikem zákona se vedly debaty napříč odbornou veřejností. Na jedné straně stály orgány činné v trestním řízení, které dbaly na rychlost a efektivitu trestního řízení, na druhé straně stály mnohé nestátní organizace, které poskytovaly pomoc obětem trestných činů a usilovaly o rozšíření jejich práv. Mezi těmito požadavky vznikl kompromis v podobě zákona o obětech, z nějž může vyvstávat riziko prodloužení trestního procesu na úkor práv oběti. Účel zákona totiž není explicitně vyjádřen, což mnoho teoretiků považuje za nedostatek, ostatně tomu tak je i v jiných trestněprávních předpisech. Při aplikaci zákona tudíž může dojít

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRÍVNA, Sergej ROMŽA, Jana TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ a Anna SYKOVÁ. *Trestní právo Evropské unie*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-375-9, str. 339-341.

⁶⁹ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978 – 80 – 906615 – 1 – 6, str. 3.

⁷⁰ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978 – 80 – 906615 – 1 – 6, str. 3-4.

ke kolizím výkladu a následnému špatnému užití. Explicitně vyjádřený účel zákona by mohl subjektům, které se jím řídí, pomoci při správné aplikaci, bez možných průtahů. I přes tyto aplikační problémy však široká odborná veřejnost hodnotí zákon jako velmi přínosný. S ohledem na posílení práv obětí, zvýšení finanční pomoci a zavedení nových institutů do praxe hodnotí pozitivně přínos zákona především Probační a mediační služba a akreditované spolky poskytující pomoc obětem. Dále D. Topinka uvádí ve své výzkumné zprávě poznatek prof. Gřivny, který „*vyzdvihuje pozitivně zvláště: institut důvěrníka a zmocněnce, rozšíření práva na peněžitou pomoc, možnost učinit prohlášení o dopadu trestného činu na život oběti a institut předběžných opatření.*“⁷¹

3.2.1. Subjekty poskytující pomoc obětem

V rámci zákona o obětech trestných činů jsou upravena nejen práva obětí trestných činů, ale také oproti tomu stojící povinnosti určitých subjektů, které poskytují pomoc obětem. Subjekty, které jsou specifikovány v ZOTČ jsou takové subjekty, které poskytují obětem pomoc za podmínek stanovených v ZOTČ. Tím se nevylučuje pomoc jiných subjektů, které nevykonávají svou činnost za podmínek ZOTČ. V rámci zákona o obětech se jedná o subjekty, které jsou zapsány do Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (dále také jako „registr“). Jaké subjekty se do tohoto registru zapisují automaticky nebo na jejich žádost, jsou uvedeny v § 48 ZOTČ. Jsou jimi subjekty, které mají akreditaci k poskytování právních informací, restorativní programy, subjekty poskytující psychologické a sociální poradenství, advokáti, střediska Probační a mediační služby.

Aby subjekty poskytující pomoc obětem, mohly na svou činnost čerpat dotaci u státu, musí mít povinnou akreditaci u Ministerstva spravedlnosti (srov. § 39 odst. 1 ZOTČ) nebo u Ministerstva práce a sociálních věcí (srov. § 39 odst. 2 ZOTČ). Advokáti, kteří

⁷¹ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978 – 80 – 906615 – 1 – 6, str. 21.

poskytují obětem trestných činů bezplatnou právní pomoc v souladu s § 39 odst. 1 ZOTČ, jsou zapsáni do registru na žádost v souladu s § 47 ZOTČ. Advokát uvede v žádosti o zápis do registru, v jakém rozsahu poskytuje bezplatnou právní pomoc, často se jedná o pomoc v řádu několika hodin. Zde se aplikace zákona setkává s úskalím, kdy ve většině případů není rozsah poskytované pomoci uveden pro veřejnost v registru. Tento nedostatek je poté komplikací pro samotnou oběť, jelikož ta netuší, zda daného advokáta kontaktovat či nikoli a ztěžuje nebo oddaluje se tím poskytnutí odborné pomoci. Podle § 39 odst. 2 ZOTČ poskytují sociální služby subjekty zapsané v registru, které postupují v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V rámci koncepce sociálních služeb se předpokládá, že tyto budou poskytovány především nestátními subjekty.⁷² Tyto subjekty pak jsou financovány prostřednictvím dotací ze státního rozpočtu. O dotaci musí státní i nestátní subjekty požádat, kdy krajský úřad předkládá žádost Ministerstvu práce a sociálních věcí. Na dotaci není právní nárok.⁷³

Vzhledem k faktu, že existují mnohé subjekty, které nabízejí pomoc obětem trestných činů, vznikla pro získání různých poznatků o fungování ZOTČ v praxi tzv. Platforma spolupráce. Slouží k určité diskuzi nad aplikací ZOTČ a sdílení informací mezi subjekty. Právě tato platforma také přispěla svými poznatky k přípravě novely ZOTČ v roce 2017.⁷⁴

⁷² KOLDINSKÁ, Kristina a TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení. 7.*, podstatně přepracované vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0, str. 272.

⁷³ KOLDINSKÁ, Kristina a TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení. 7.*, podstatně přepracované vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0, str. 275.

⁷⁴ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978-80-906615-1-6, str.

4. Práva obětí trestných činů podle ZOTČ

Jak již bylo zmíněno, hlavním cílem ZOTČ je komplexně shrnout práva obětí a přispět poznatky ke zefektivnění ochrany a pomoci obětem. Rovněž vytvořit ucelený výčet práv a spolu s technickým zázemím pomoci oběti orientovat se na poli trestního procesu. Mezi práva upravovaná zákonem o obětech trestných činů jsou práva na poskytnutí odborné pomoci, na informace, na ochranu před hrozícím nebezpečím, na ochranu soukromí, na ochranu před druhotnou újmou a na peněžitou pomoc. Oproti těmto právům stojí povinnosti určitých subjektů, o čemž pojednává následující kapitola.

4.1. Právo na poskytnutí odborné pomoci

Právo na poskytnutí odborné pomoci je upraveno v ustanoveních § 4 až § 6 ZOTČ. Tato ustanovení reagují na směrnici 2012/29/EU, konkrétně odstavce 37 a 38 preambule, čl. 8 (právo na přístup ke službám podpory pro oběti) a čl. 9 (podpora poskytovaná službami podpory pro oběti).⁷⁵ Právo svědčí nejen obětem, ale i osobám jim blízkým. Odbornou pomoc poskytují na základě ZOTČ subjekty zapsané v Registru poskytovatelů služeb (srov. kapitola 3.2.1.). Tyto subjekty mají povinnost poskytnout odbornou pomoc bezplatně a bez zbytečného odkladu, na žádost zvláště zranitelné oběti, s výjimkou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy, pokud nevzniklo tímto činem nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek.⁷⁶

Odbornou pomocí je myšleno sociální, psychologické a právní poradenství, právní pomoc a restorativní programy. Oběť má nárok na poskytnutí odborné pomoci před zahájením, v průběhu i po skončení trestního procesu. Odborná pomoc však není bezmezná. Je limitovaná co do rozsahu pomoci na základě zápisu do Registru, nebo zákonem stanovenými podmínkami či jiným právním předpisem. Např. advokát zapsaný v Registru podle § 47 ZOTČ, má povinnost poskytnutí odborné pomoci

⁷⁵ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, str. 42.

⁷⁶ Ustanovení § 5 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

v rozsahu, ve kterém se k ní zavázal v žádosti o zápis (např. 2 hodiny v kalendářním měsíci).⁷⁷

Co se týká sociálního poradenství, je toto poskytováno podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, přičemž zahrnuje sociální poradenství základní a odborné. V rámci základního sociálního poradenství jsou osobě poskytovány specifické úkony ve výčtu v ustanovení § 3 prováděcí vyhlášky č. 505/2006 Sb. k zákonu o sociálních službách, jimiž jsou poskytnutí informací směřujících k řešení nepříznivé sociální situace prostřednictvím sociální služby, o možnostech výběru druhu sociálních služeb podle potřeb, o základních právech a povinnostech osoby v souvislosti se sociálními službami, o možnostech podpory členů rodiny v případech, kdy se spolupodílejí na péči o osobu. Následně služba odborného sociálního poradenství obsahuje především zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Tato služba je poskytována dle potřeb jednotlivých okruhů sociálních skupin výlučně ve specializovaných poradnách, zahrnující poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí.⁷⁸

Právním na právní pomoc je myšleno například zastupování osoby v řízení před soudy či v řízení před jinými orgány, sepisování listin a podání, právní rešerše a rozborů či analýzy. K poskytování právní pomoci soustavně a za úplatu je oprávněn profesionál vykonávající tuto v rámci svého povolání, tedy především tak činí advokáti. Právní pomoc však může poskytovat i osoba, která je způsobilá k právnímu jednání, tzv. obecný zmocněnec. V § 6 odst. 2 ZOTČ výslovně uvedeno, že právní pomoc ve smyslu zákona o obětech mohou poskytovat pouze advokáti.⁷⁹ Oproti poskytování právní pomoci stojí právo oběti na poskytnutí právní informací. Jedná se o podání informací

⁷⁷ GŘIVNA, Tomáš. § 4 [Odborná pomoc]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 41.

⁷⁸ GŘIVNA, Tomáš. § 4 [Odborná pomoc]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 41–42.

⁷⁹ GŘIVNA, Tomáš. § 6 [Právní pomoc a poskytování právních informací]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 47–48.

o právní úpravě, jinak řečeno vysvětlení práv oběti, a to nejen v trestní oblasti, ale i v soukromoprávní sféře.⁸⁰

Zda má oběť nárok na bezplatnou právní pomoc se vždy posuzuje *ad hoc*. V souladu s judikaturou z rozhodnutí okresního soudu v Ústí nad Labem plyne, že je nutné přihlédnout i k povaze a výši uplatněné náhrady škody. Stěžovatelka se domáhala u Ústavního soudu bezplatné právní pomoci ve věci, kde se jednalo o přečin krádeže, kterým měl neznámý pachatel odcizit osobní a svěřené věci poškozené, a tím jí způsobit škodu ve výši 6 962 Kč. Okresní soud konstatoval, že *"bezplatná právní pomoc, ustanovení zmocněnce, by v této věci byla nadbytečná, neboť se jedná o škodu ve výši zjevně nižší, než by byly náklady na případné právní zastoupení zmocněncem."*⁸¹ Subjekty poskytující odbornou pomoc obětem se přiklání k názoru, že podmínky pro přiznání bezplatné právní pomoci jsou velmi přísné a oběť byrokraticky zatěžují. Pro oběti je reálně vzato nemožné dovolat se svých práv užití bezplatné právní pomoci plynoucích přímo ze ZOTČ. Jsou oprávněny žádat o bezplatnou právní pomoc pouze ve vztahu ke svým právům v trestním řízení. Aby osoba definovaná jako oběť mohla využít svého práva na bezplatnou právní pomoc, musí naplnit v souhrnu tyto zákonné podmínky: osoba je v sociální nouzi, a současně uplatnila nárok na náhradu škody, je zvláště zranitelnou obětí, byla jí způsobena těžká újma na zdraví, nebo pozůstala po osobě, která v důsledku trestné činnosti zemřela (§ 51a TŘ). Pro přiznání bezplatné právní pomoci v souladu s § 51a odst. 1 TŘ, musí být splněna hlavní podmínka, a to osvědčení nemajetnosti poškozeného. Problémem v tomto případě bývají striktní pravidla, kvůli kterým často poškozený, i přes faktickou nemožnost hradit si právní služby nezbytné pro uplatnění svých práv, na tuto bezplatnou právní pomoc nedosáhne.⁸² Oproti tomu na bezplatnou právní pomoc mají

⁸⁰ GŘIVNA, Tomáš. § 6 [Právní pomoc a poskytování právních informací]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 48

⁸¹ Nález Ústavního soudu, III. ÚS 1480/20, 2. 6. 2020, dostupné v aplikaci Beck-online

⁸² KALIBOVÁ, Klára a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online] In IUSTITIA o.p.s. 2016, ISBN: 978-80-88172-14-7, str. 21-22, [cit. 2023-08-28] Dostupné na: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>

vždy právo osoby mladší 18 let a zvláště zranitelné oběti, v případě, že se nejedná o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 TZ). Osoba mladší 18 let a zvláště zranitelná oběť nemusí výslovně žádat o bezplatnou právní pomoc, jako tomu je v odst. 1 zmíněného ustanovení trestního řádu. Pokud si však tato osoba zmocněnce nezvolila musí požádat o jeho ustanovení dle § 51a odst. 4 TŘ.⁸³

4.2. Právo na informace

Právo na informace zahrnuje celou škálu konkrétních práv, která jsou vyjmenovaná v ustanoveních § 7 až § 13 ZOTČ. Toto právo je stěžejní pro úspěšné uplatnění práv obětí. Nehledě na název zákona o obětech a definici oběti v tomto zákoně uvedenou, má toto právo v zákonem stanoveném rozsahu nejenom oběť a osoba oběti blízká, ale i právnická osoba, na které byl spáchán trestný čin, jinak definovaná jako dotčená právnická osoba. Subjekty, které tyto informace poskytují jsou policejní orgán, státní zástupce, jiné orgány veřejné moci, zdravotnické zařízení či jiné subjekty zapsané v Registru. Informace musí být obětem poskytnuty srozumitelně, v jazyce, o kterém prohlásí, že mu rozumí, popř. jazyce státu, jehož je občanem, s přihlédnutím na věk oběti, rozumovou a volní vyspělost a zdravotní stav.

Policie ČR, policejní orgán a státní zástupce v souladu s § 8 ZOTČ poskytují oběti i bez její žádosti informace mezi něž patří: u jakého orgánu může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin; na jaké subjekty zapsané v registru se může oběť obrátit a za jakých podmínek má nárok na bezplatnou odbornou pomoc; jaké etapy řízení následují po trestním oznámení a role oběti v těchto etapách; za jakých podmínek a v jakém rozsahu má právo na peněžitou pomoc; kde se nacházejí nejbližší azylové domy a intervenční centra apod. Obdobné informace poskytuje PČR, policejní orgán a státní zástupce i dotčené osobě blízké, a to v rozsahu dle § 8a ZOTČ.⁸⁴

⁸³ ŠÁMAL, Pavel. § 51a [Zmocněnec nemajetného poškozeného a poškozeného dítěte]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 595.

⁸⁴ Ustanovení § 8 a § 8a zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Informační povinnost policejního orgánu ohledně peněžité pomoci oběti je konkretizována soudní praxí, kdy Nejvyšší správní soud uvedl: „*Písemné poučení o lhůtě pro podání žádosti o peněžitou pomoc, které orgány činné v trestním řízení poskytují oběti trestného činu podle § 8 odst. 1 písm. g) zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, lze považovat za úplné a dostatečné jen za situace, kdy je v něm oběti trestného činu sdělena informace nejenom o délce subjektivní a objektivní lhůty k uplatnění tohoto nároku, nýbrž i o hmotněprávní povaze těchto lhůt, z ní vyplývající nutnosti před uplynutím každé z nich doručit žádost Ministerstvu spravedlnosti a nedostatečnosti předání žádosti k poštovní přepravě před jejich koncem. Nedosahuje-li písemné poučení o lhůtě pro podání žádosti o peněžitou pomoc takto požadované kvality a obsahuje jen doslovnou citaci znění § 30 odst. 2 citovaného zákona, je nutné v takovém specifickém případě vycházet z toho, že pro zachování dvouleté subjektivní lhůty zakotvené v tomto ustanovení postačuje před jejím uplynutím předat uvedenou žádost k poštovní přepravě.*“⁸⁵

Vzhledem k rozšíření informační povinnosti, kdy z pohledu evropské směrnice původně chyběla například informace o nejbližších dostupných pobytových službách či o poskytovatelích zdravotních služeb, vyvstala otázka, zda nebudou obětem poskytovány nadbytečné informace.⁸⁶ Opět je potřeba hledět na individuální případ v souvislosti s druhem spáchaného trestného činu a zároveň typu oběti a jiných okolností. Nerelevantní informace, které jsou obětem poskytnuty, mají za následek pouze to, že oběti nejsou schopny zorientovat se ve změní předkládaných informací. Oběť je následně zmatená, reálně nezná svá práva a netuší jaký je následný proces v trestním řízení.⁸⁷

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 3. 2021, čj. 4 As 297/2020-27. Dostupné v aplikaci Beck-online.

⁸⁶ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978-80-906615-1-6, str. 45

⁸⁷ KALIBOVÁ, Klára a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. Volební období PSP ČR)* [online] In IUSTITIA o.p.s. 2016, ISBN: 978-80-88172-14-7, str. 15, [cit. 2023-08-28] Dostupné na: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>

V rámci rozšíření a v jistém ohledu konkretizace práva na informace, následně aplikační problémy kritizují například i prof. Jelínek a doc. Pelc,⁸⁸ kteří spatřují poněkud problematickou například povinnost kompletního poučení oběti již při prvním kontaktu s ní. Tato by se dle teoretiků měla posuzovat individuálně, neboť v důsledku spáchání trestného činu je oběť bezprostředně poté ve špatném psychickém stavu, pročež nemusí být schopna daná poučení řádně vnímat. Tímto ani nedojde k naplnění účelu tohoto ustanovení, teda aby oběť byla skutečně informována. „*Kozák a Jilovec (2015) zároveň upozorňují, že byť přístup postupnějšího informování vyžaduje více času, nehrozí, že by se tím trestní řízení dostalo do časového skluzu, protože úkony vůči pachateli mohou probíhat nezávisle a samostatně.*“⁸⁹

Orgány činné v trestním řízení si dlouhodobě uvědomovaly problém v rozsáhlém poučení oběti, v době platnosti zákona o obětech před jeho novelizací v roce 2017. Tehdejší úprava neumožňovala oběti poučení odmítnout, a tedy oběti byly zahrčovány poučením i v bagatelních případech. Po novelizaci zákona o obětech se objevilo v § 13 ZOTČ ustanovení: „*Prohlásí-li oběť nebo dotčená osoba blízká, že nechce být informována, orgány činné v trestním řízení informace neposkytnou, ledaže je třeba tyto informace poskytnout k řádnému uplatnění práv poškozeného v trestním řízení.*“ Prohlášení může oběť učinit v jakékoli fázi trestního řízení a zároveň jej může vzít kdykoli zpět.

Subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem poskytuje informace o službách, které obětem poskytuje, či je odkáže na jiné subjekty z registru. Z dikce zákona je možné se domnívat, že je tomuto třeba k prevenci sekundární viktimizace.⁹⁰

⁸⁸ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 44

⁸⁹ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 44

⁹⁰ KALIBOVÁ, Klára a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. Volební období PSP ČR)* [online] In IUSTITIA o.p.s. 2016, ISBN: 978-80-88172-14-7, str. 15, [cit. 2023-08-28] Dostupné na: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>

Zároveň subjekt zapsaný v registru informuje o tom, zda je služba bezplatná či nikoli. Obecně subjekt zapsaný v registru informuje oběť o jejích právech podle ZOTČ, o jejích právech jako poškozeného podle TŘ a průběhu trestního řízení.⁹¹

Některé informace oprávněný subjekt dostane pouze na jeho žádost. Příslušný orgán činný v trestním řízení tedy poskytne pouze na žádost například informaci o stavu trestního řízení, o jeho zahájení či ukončení, o době a místě konání veřejného projednání věci před soudem. Stejně tak poskytuje na žádost informaci věznice nebo zdravotnické zařízení o propuštění či uprchnutí obviněného z vazby, z výkonu trestu odnětí svobody, z výkonu ústavního ochranného léčení či zabezpečovací detence, přerušení výkonu TOS apod.⁹² V rámci práva na informace svědčí specifické právo oběti, která prohlásí, že neovládá český jazyk. Informace se této oběti poskytnou v jazyce, o němž prohlásí, že mu rozumí, popřípadě v úředním jazyce státu, jehož je občanem.⁹³

4.3. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

Dalším z výčtu práv je právo na ochranu před hrozícím nebezpečím. Nejedná o se o novinku v právním řádu, z hlediska ucelenosti však bylo vhodné toto právo zařadit i do ZOTČ. Právní úprava je rozdrobena do různých právních předpisů, neboť ty mají často širší osobní působnost a oběť trestných činů je jedním ze subjektů, kterým je poskytována ochrana.⁹⁴

Tuto ochranu zabezpečují policisté, stejně tak i celníci, příslušníci vězeňské služby, vojenští policisté a strážníci obecních policií. Policejní orgán poskytne oběti

⁹¹ Ustanovení § 9 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁹² Ustanovení § 11 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁹³ Ustanovení § 12 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), č. 45/2013 Dz

krátkodobou ochranu, popřípadě vykáže osobu ze společného obydlí. Dále má oběť právo na zvláštní ochranu svědka a možnost utajení totožnosti i podoby.⁹⁵

4.3.1. Krátkodobá ochrana

Krátkodobou ochranu zajišťuje policie ČR podle ustanovení § 50 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále také jako „zákon o Policii ČR“) ve spojení s § 14 odst. 2 ZOTČ. Ochrana je poskytnuta osobě v odůvodněných případech, kdy jí hrozí újma na zdraví, na životě, nebo jiné vážné nebezpečí. Nejedná se o ochranu osob podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka ani o ochranu osoby pověřené výkonem rozhodnutí podle § 21 zákona o Policii ČR.⁹⁶

S odkazem na zákon o Policii ČR zahrnuje krátkodobá ochrana fyzickou ochranu, dočasnou změnu pobytu osoby, použití zabezpečovací techniky, nebo poradensko-preventivní činnost.

„Po formálním ukončení krátkodobé ochrany zůstávají v některých případech platná určitá opatření poradensko-preventivní činnosti, při jejichž aplikaci Policie ČR využívá mimo jiné spolupráci s neziskovými organizacemi zabývajícími se poskytováním pomoci obětem v tíživých situacích (např. Život 90, z. ú., Bílý kruh bezpečí, z. s., Krizové centrum RIAPS apod.).“⁹⁷

4.3.2. Vykázání osoby ze společného obydlí

Vykázání osoby ze společného obydlí je prováděno dle zákona o Policii ČR na závazný pokyn policejního prezidenta o provedení vykázání. Osoba je vykázána, pokud lze důvodně předpokládat, že se osoba bude nadále chovat nebezpečně, dopustí se útoku proti životu či zdraví, proti svobodě, nebo lidské důstojnosti. Vykázání trvá po dobu

⁹⁵ Ustanovení § 14 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁶ GRIVNA, Tomáš. § 14 [Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím]. In: GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 94–95.

⁹⁷ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, str. 138.

10 dnů od jeho provedení a nelze ji zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Proti vykázání může vykázaná osoba podat na místě námitky, které policista předá bez zbytečného odkladu krajskému ředitelství.⁹⁸

Vykázaná osoba je nadále povinna opustit neprodleně prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání, zdržet se vstupu do tohoto prostoru, zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou, vydat policistovi na jeho výzvu veškeré klíče od společného obydlí, které má v držení.⁹⁹ Vykázání osoby ze společného obydlí má za cíl poskytnout rychlou ochranu oběti, která se následkem toho bude cítit více v bezpečí, že nebude pod nátlakem pachatele. Tento institut zvláštní ochrany je závislý na spolupráci oběti a od toho se také odvíjí jeho efektivita. V praxi se také tento institut využívá jako určitá prevence. Vykázání je nařízeno ještě v době, kdy není pachatel dopaden, poté co dopaden je a je vzat do vazby, je vykázání zrušeno, neboť by bylo nadbytečné.¹⁰⁰ V praxi je institut vykázání osoby ze společné domácnosti hodnocen převážně kladně. Na otázku, zda v praxi institut vykázání osoby ze společného obydlí pomáhá zajistit bezpečí oběti, odpovědělo ve výzkumné zprávě celkem 85,8 % respondentů kladně, resp. 26 % respondentů odpovědělo, že určitě ano.¹⁰¹

4.3.3. Předběžná opatření

V rámci práva na ochranu před hrozícím nebezpečím, jsou užívány instituty předběžného opatření. Troufám si říct, že předběžná opatření se do českého právního řádu dostala alespoň z části díky vlivu viktimologie. Různé studie se věnovaly právní úpravě v zahraničí, kde tento institut existoval a jehož aplikace byla efektivnější než

⁹⁸ GŘIVNA, Tomáš. § 14 [Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 96

⁹⁹ GŘIVNA, Tomáš. § 14 [Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 96

¹⁰⁰ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 77

¹⁰¹ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 76.

v ČR. Praktický dopad právních předpisů před účinností ZOTČ býval v České republice poněkud nedostatečný.¹⁰² Především z řad praktiků zněla kritika na absenci institutu ochrany oběti, kdy například při domácím násilí se policisté řídili především trestním zákonem, zákonem o přestupcích a zákonem o policii. Šlo tedy převážně o tradiční roli policie, jako represivní složky. Oproti České republice bylo napřed například Rakousko. Zde se problematika domácího násilí diskutovala stejně jako v jiných zemích, protože v Rakousku dospěli k přesvědčení, že ochrana soukromí je v případech domácího násilí druhotná a povinnost chránit oběť před fyzickým útokem přešla v plném rozsahu na policii, přičemž může policejní orgán agresora vykázat ze společného obydlí.¹⁰³

Bylo otázkou času, kdy se v českém právním řádu prosadí institut předběžného opatření v souvislosti s ochranou oběti. Před vydáním ZOTČ byl institut předběžného opatření upraven v občanském soudním řádu. Tento upravoval případy péče o dítě, výživné, zdržení se s nakládáním určité věci, povinnost něco konat, něčeho se zdržet, něco snášet. Nebyla však upravena faktická ochrana oběti. Konkrétně předběžná opatření ve věcech domácího násilí se po účinnosti ZOTČ vymezi v ust. § 400 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále také jako „ZŘS“). Domácí násilí je hojně užívaný pojem, který není explicitně zákonem definovaný. Určitá definice, ze které se vychází, je uvedena v důvodové zprávě k návrhu zákona č. 135/2006 Sb., jež uvádí, že domácí násilí je násilné jednání, které směřuje proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, přičemž se tyto útoky odehrávají v bytě nebo domě, kde tvoří násilník a oběť společnou domácnost. „*Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném*

¹⁰² ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Radka MACHÁČKOVÁ a Markéta VITOUŠOVÁ. *Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích: studie*. [Praha]: Bílý kruh bezpečí, 2002. ISBN 80-86284-19-0, str. 5.

¹⁰³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Radka MACHÁČKOVÁ a Markéta VITOUŠOVÁ. *Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích: studie*. [Praha]: Bílý kruh bezpečí, 2002. ISBN 80-86284-19-0, str. 7-8.

obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují. ¹⁰⁴

Řízení o nařízení předběžného opatření ve věcech domácího násilí se zahajuje pouze na návrh a soud má povinnost rozhodnout o návrhu navrhovatele do 48 hodin bez jednání. Cílem předběžného opatření ve věcech domácího násilí je dostat v co nejkratší době agresora od oběti a té zajistit patřičnou ochranu. Předběžným opatřením může být odpůrci uloženo, aby opustil společné obydlí, jakož i bezprostřední okolí a nevstupoval do něj, zdržel se setkávání s navrhovatelem nebo se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoli způsobem. ¹⁰⁵

Česká právní úprava problematiky ochrany oběti v případech domácího násilí je často komparovaná s okolními státy. Právní úprava ve Španělsku je obohacena například v rámci pracovněprávních ustanovení, kdy oběť má právo na omezení či změnu pracovní doby, má právo na změnu místa výkonu práce, přerušování zaměstnání či ukončení pracovního poměru. V zaměstnání jsou pozdní příchody či absence omluveny, pokud sociální pracovník potvrdí, že se takto děje v souvislosti s utrpenou fyzickou či psychickou újmou. Zajímavý poznatek je, že je myšleno i na osoby samostatně výdělečně činné. Ty jsou osvobozeny od placení sociálního pojištění až na dobu šesti měsíců, přičemž nejsou dotčeny příjmy dávek ze sociálního pojištění. ¹⁰⁶

Rovněž Německou i Rakouskou právní úpravou je možné se inspirovat. V Německu je komplexní právní úprava zajištěna zákonem na ochranu před domácím násilím s účinností již od 1. ledna 2002. Je zde specifikována ochrana oběti nejen před domácím násilím, ale i pronásledováním a obtěžováním, neoprávněným vniknutím do soukromí či vyhrožováním, pročež ohrožená osoba za splnění zákonných podmínek

¹⁰⁴ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz

¹⁰⁵ Ust. § 405 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹⁰⁶ JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilí na ženách: bilá místa české legislativy*. Praha: ProFem, 2016. ISBN 978-80-904564-7-1, str. 120.

může požádat soud o přenechání společného obydlí do výhradního užívání a toto omezení může být stanoveno až na 6 měsíců. V Rakousku se objevuje zákon na ochranu před domácím násilím již v roce 1996, přičemž zavedl změny v trestním řádu, exekučním řádu, zákonu o policejním sboru a všeobecném občanském zákoníku (AGBG).¹⁰⁷

Specifika ochrany před domácím násilím bylo na místě zmínit podrobněji. Existují však i jiné důvody, pro něž se nařizuje předběžné opatření v občanském řízení, konkrétně v souladu ustanovení § 74 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále také jako „občanský soudní řád“ nebo „OSŘ“). Návrh na nařízení předběžného opatření musí obsahovat mimo obecných náležitostí podání (§ 42 OSŘ) také specifické náležitosti vyjmenované v ustanovení § 75 OSŘ. Pokud tyto náležitosti návrh neobsahuje, popřípadě pokud je návrh nesrozumitelný či neurčitý, předseda senátu návrh odmítne. Předběžným opatřením může být účastníku uloženo platit výživné, poskytnou alespoň část pracovní odměny, složit peněžitou částku nebo věc do úschovy u soudu, nenakládat s určitými věcmi nebo právy či něco vykonat, něčeho se zdržet nebo něco snášet.¹⁰⁸ K zajištění náhrady škody či jiné újmy, která by mohla vzniknout předběžným opatřením, se skládá jistota ve výši 10 000 Kč, resp. 50 000 Kč pokud jde o vztah mezi podnikateli, a to s výjimkou ve věcech výživného, pracovních, náhrady újmy na zdraví, pokud je navrhovatel osvobozen od soudních poplatků, či hrozí-li nebezpečí z prodlení.¹⁰⁹

V souvislosti s přijetím ZOTČ byl novelizován trestní řád, který tou dobou zavádí nově institut předběžného opatření v rámci trestního řízení (§ 88b a násl. trestního řádu). V důvodové zprávě je uvedeno, že: „*smyslem tohoto institutu je ochrana poškozeného,*

¹⁰⁷ JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilím na ženách: bílá místa české legislativy*. Praha: ProFem, 2016. ISBN 978-80-904564-7-1, str. 124-126.

¹⁰⁸ Ustanovení § 76 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

¹⁰⁹ Ustanovení § 75b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

osob mu blízkých, zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení.“¹¹⁰

Předběžná opatření mají podobný účel a jsou požadovány podobné náležitosti jako v občanském řízení, ke kterým se přidávají specifika trestního řízení. „*Pro vydání předběžného opatření musí být splněny následující podmínky: uložení předběžného opatření vyžaduje ochrana života, zdraví nebo lidské důstojnosti poškozeného; pachatel již je v procesním postavení obviněného; hrozí, že obviněný trestný čin dokoná nebo jej zopakuje; nelze ochrany práv poškozeného dosáhnout jiným způsobem než uložení předběžného opatření (zásada proporcionality).*“¹¹¹ Pachateli může být předběžným opatřením uložen například zákaz styku s poškozeným, zákaz vstupu do společného obydlí obývaného poškozeným, zákaz vycestování do zahraničí, zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páchání trestné činnosti.¹¹² O předběžném opatření rozhodují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti, poškozený je však oprávněn dát příslušnému orgánu podnět k jeho uložení. Oproti ZŘS a OSŘ trestní řád nestanovuje žádnou lhůtu k nařízení předběžného opatření. Je podstatné řídit se zásadou rychlosti řízení a rozhodnout co nejrychleji, bez zbytečných průtahů, tak, aby byl dosaženo smyslu předběžného opatření.¹¹³

4.3.4. Zvláštní ochrana svědka

Oběť má podle ZOTČ právo na zvláštní ochranu svědka, která mu je poskytována na základě zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením (dále také jen „zákon o zvláštní ochraně svědka“). Tento zákon byl v oblasti ochrany svědka stěžejní, neboť do té doby v právní úpravě způsoby ochrany

¹¹⁰ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), č. 45/2013 Dz

¹¹¹ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb.*, (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR) [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s., 2016 [cit. 2023-08-20]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>, str. 25-26.

¹¹² Ust. § 88c zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

¹¹³ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, str. 149

svědka chyběly.¹¹⁴ Při přípravě tohoto zákona se vycházelo z mezinárodních dokumentů, a to konkrétně Rezoluce Rady Evropské unie č. 395Y1207(04) o ochraně svědků v boji proti mezinárodní organizované kriminalitě, Rezoluce Rady Evropské unie č. 497Y0111(01) o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodně organizovanému zločinu, Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.¹¹⁵

Před účinností zákona o zvláštní ochraně svědka, byla ochrana zajišťována především institutem utajeného svědka, jenž upravuje trestní řád. Avšak pouze utajení totožnosti svědka nebylo pro celkovou ochranu dostačující, i s ohledem na to, že tato ochrana trvala pouze v průběhu trestního řízení. Se zvláštní ochranou se setkáváme zejména u nejzávažnějších trestných činů, jako jsou například trestné činy související s organizovaným zločinem. V těchto případech svědek potřebuje zajistit ochranu i své rodině, přičemž často je toto podmínka pro jejich spolupráci s orgány činnými v trestním řízení.¹¹⁶ Zvláštní ochrana svědka zahrnuje osobní ochranu, přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění do prostředí, zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby.¹¹⁷ Osoba, která je aktivně legitimována k poskytnutí ochrany je specifikována v § 2 zákona o zvláštní ochraně svědka a je jí tzv. osoba ohrožená. Za tuto osobu se považuje osoba, která podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, nebo je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje,

¹¹⁴ MARINI, Michael. *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-732-4, str. 79.

¹¹⁵ MARINI, Michael. *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-732-4, str. 83.

¹¹⁶ MARINI, Michael. *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-732-4, str. 79.

¹¹⁷ Ust. § 3 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, anebo je osobou blízkou výše uvedeným osobám.¹¹⁸

Aplikace zákona o zvláštní ochraně svědka je pojmána subsidiárně. K poskytnutí ochrany podle tohoto zákona může dojít pouze, pokud není možné zajistit ochranu jiným způsobem, a to především postupem podle trestního řádu, nebo zákona o Policii ČR. Poskytování ochrany podle zákona o Policii ČR je poněkud problematické, jak je mimo jiné zmíněno i v důvodové zprávě k návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka. *„Zákon o policii, je-li důsledně aplikován v souladu s ústavní zásadou, že státní orgán smí činit jen to co je mu zákonem výslovně dovoleno, však jakoukoli nadstandardní ochranu osob ohrožených v souvislosti s trestním řízením nad rámec běžné činnosti policie při zajišťování bezpečnosti osob a majetku neumožňuje.“*¹¹⁹

Ochranu svědka poskytuje za určitých podmínek Policie ČR a Vězeňská služba ČR. Ochrana a pomoc je poskytnuta v případě, že *„ohrožená osoba souhlasí se způsobem a podmínkami poskytování zvláštní ochrany a pomoci včetně zpracování a využívání jejích osobních údajů,“* a zároveň *„ministr vnitra schválí návrh policie, soudce nebo státního zástupce, aby zvláštní ochrana a pomoc byla ohrožené osobě poskytována.“* Takový návrh podává soudce nebo státní zástupce prostřednictvím ministra spravedlnosti.¹²⁰ V případě takto poskytnuté ochrany a pomoci, je chráněná osoba povinna: *„dodržovat podmínky poskytování zvláštní ochrany, řídit se pokyny příslušníků policie (dále jen „policista“) a příslušníků vězeňské služby, informovat bezodkladně policisty a příslušníky vězeňské služby o všech nových skutečnostech*

¹¹⁸ Ust. § 2 zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

¹¹⁹ MARINI, Michael. *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-732-4, str. 87. + Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, tisk Poslanecké sněmovny č. 697, str. 1.

¹²⁰ Ust. § 4 zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

*a změnách, které mohou být významné pro postup policie a vězeňské služby podle tohoto zákona.*¹²¹

4.3.5. Utajený svědek

S institutem zvláštní ochrany svědka do určité míry souvisí i institut utajeného svědka. Tento institut je upraven trestním řádem. Konkrétně v ustanovení § 55 odst. 2 TŘ je stanoveno: *„Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci.“*

Ochrana se poskytuje svědkovi nebo osobě jemu blízké. Neposkytuje se dalším osobám zúčastněných na řízení, jako např. znalec, tlumočník, advokát aj. Osobou blízkou v kontextu ust. 55 odst. 2 TŘ je považována z hlediska objektivního vztahu (nehledě na citové vazby) osoba příbuzná v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec (alespoň jeden společný nejbližší předek), manžel a partner, jiné osoby v poměru rodinném či obdobném. U jiných osob v poměru rodinném či obdobném je především zkoumán konkrétní vztah, mohou to být osoby sešvagřené, snoubenci, druh – družka apod.¹²² Jak vyplývá ze zákonného ustanovení, institut utajeného svědka se užije subsidiárně, tj. v případě, kdy nejde ochranu svědka zajistit jinak. Existují proto i určité limity užití tohoto institutu, které stanovuje Ústavní soud ve své judikatuře [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 499/04 ze dne 9. 2. 2006 (N 36/40 SbNU 303), nálezy sp. zn. I. ÚS 481/04 ze dne 3. 10. 2006 (N 173/43 SbNU 3) či usnesení sp. zn. III. ÚS 4062/12 ze dne 12. 9. 2013].¹²³ Z judikatury Ústavního soudu plyne, že: „

¹²¹ Ust. § 6 zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

¹²² ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš. § 55 [Obecná ustanovení o sepisování protokolu]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 628.

¹²³ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2014, sp. zn. II. ÚS 3780/13

*k odsouzení obžalovaného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře na základě výpovědí tzv. utajených svědků, přičemž jejich použití musí být vedeno zásadou subsidiarity, tedy výslech svědka pod utajením má své místo toliko tehdy, nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak.*¹²⁴

Použití institutu utajeného svědka připouští i judikatura Evropského soudu pro lidská práva, avšak v omezené míře. Judikatura ESLP poukazuje na úskalí, kdy jsou proti sobě postavena práva svědka na jeho ochranu a práva pachatele na spravedlivý proces, jak tomu vyplývá například z rozsudku ve věci Kostovski z roku 1989, A-166; nebo z rozsudku ve věci Delcourt z roku 1970, A-11. Užití institutu utajeného svědka, jehož výpověď je stěžejní k posouzení případu, je mohou být omezeny práva obhajoby do takové míry, že je postup neslučitelný se zárukami podle čl. 6 EÚLP. Vždy musí být zachován procesní postup, který umožňuje kontradiktorní projednání. Výpověď svědka tedy nemusí být nutně složena v jednacím síni a před veřejností, aby mohla sloužit jako důkaz, ale je nutné ponechat obviněnému přiměřenou a dostatečnou příležitost svědectví směřující proti němu popřít. *„Soud nepodceňuje význam boje proti organizované zločinnosti, ale v demokratické společnosti má právo na řádný výkon spravedlnosti takový význam, že je nelze obětovat účelnosti.*¹²⁵

4.4. Právo na ochranu soukromí

Právo na ochranu soukromí je upraveno v ustanoveních § 15 a § 16 ZOTČ. Ustanovení § 15 ZOTČ odkazuje na trestní řád, ve kterém je upravena ochrana osobních údajů oběti před zveřejněním v probíhajícím trestním řízení, konkrétně v § 8a až § 8d TR. ¹²⁶ Zákazem zveřejnění osobních údajů oběti během trestního řízení je sledována možnost snížení rizika sekundární viktimizace a reviktimizace. Dle § 16 ZOTČ: *„Pokud oběť požádá o utajení osobních údajů, vedou se tyto údaje (místo bydliště, zaměstnání, rodinné, osobní a majetkové poměry) tak, aby k nim měly přístup pouze orgány činné*

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2014, sp. zn. II. ÚS 3780/13

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš. § 55 [Obecná ustanovení o sepisování protokolů]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 624–625.

¹²⁶ GRIVNA, Tomáš. § 15 [Zveřejňování informací o totožnosti oběti]. In: GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 111

*v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby, ale ne pachatel ani jeho obhájce.*¹²⁷

Prolomení zákazu zveřejnění osobních údajů je v případě, kdy se po osobě nejdříve pátrá a následně se stane obětí. Její osobní údaje se zveřejní pouze co do rozsahu nezbytného k najetí osoby pro dosažení účelu trestního řízení.¹²⁸

Vzhledem k nynější právní úpravě, kdy ustanovení § 15 ZOTČ striktně odkazuje na úpravu v trestním řádu, se musí oběť spokojit s právem na ochranu soukromí až od okamžiku, kdy jí je přiznáno procesní postavení poškozeného. *De lege ferenda* by bylo vhodné zařadit do ustanovení přiznání stejných práv v rozsahu § 8a až §8d TR i oběti ve fázi před zahájením trestního řízení.¹²⁹

4.5. Právo na ochranu před druhotnou újmou

Právo na ochranu před druhotnou újmou zahrnuje právo na zabránění kontaktu oběti a osoby jí blízké s osobou, kterou oběť označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž je vedené trestné řízení. Dále se bere ohled na to, jaká osoba podává vysvětlení nebo je vyslýchána. Rozdílné jednání vyžaduje oběť, především pokud se dotazy týkají intimní a sexuální oblasti, oběť může požádat, aby byla vyslechnuta osobou stejného či opačného pohlaví. Zvláště zranitelnou oběť je nutné vyslýchat obzvláště citlivě a tak, aby tento nemusel být opakován. Často v těchto případech výslech provádí osoba k tomu vyškolená a v prostorách pro tento účel upravených či přizpůsobených. Obzvláště citlivě nad rámec zvláště zranitelných obětí je zacházeno s dítětem z důvodu jeho probíhajícího psychického vývoje.¹³⁰

¹²⁷ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 47

¹²⁸ Ust. § 8d zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

¹²⁹ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb.*, (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR) [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s., 2016 [cit. 2023-08-20]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>, str. 33-34.

¹³⁰ Ustanovení § 17 až § 20 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Oběť má právo na důvěrníka. Zpravidla to bude osoba oběti blízká, osoba, které oběť důvěřuje. Role důvěrníka podle ZOTČ je v trestním řízení čistě jako psychická podpora. Důvěrník oběť doprovází k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení, sám však nemůže zasahovat do průběhu úkonů. Institut důvěrníka v českém právním řádu není novinkou. Již před novelou zákona o obětech byl tento institut zaveden v původním znění ZOTČ i trestním řádu. Důvěrník se vyskytoval v řízení v souvislosti s vyloučením veřejnosti, protože šlo o institut, který zajišťoval zákonnost procesu a určitou jistotu před kabinetní justicí.¹³¹

Citelné promítnutí restorativní justice do ZOTČ je ustanovení § 22 ZOTČ, které říká: „*Oběť má právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Oběť může učinit prohlášení i písemně.*“¹³² Dle komentáře k zákonu je v tomto ustanovení upraven tzv. institut ze zahraničí známý jako *Victim Impact Statement*. Jedná se o prohlášení oběti o následcích, resp. jaký dopad měl trestný čin na její život.¹³³ Toto prohlášení může mít trojí význam specifický pro restorativní justici. Je jím realizováno právo oběti být slyšena, pachatel si může uvědomit, co činem spáchal, a zároveň je toto důkazním prostředkem.¹³⁴

Právo oběti primárně zakotvené v ZOTČ se promítlo i do ustanovení § 43 odst. 4 TŘ, kdy má poškozený právo v jakémkoli stádiu procesu učinit prohlášení o dopadech trestného činu na jeho život. Ve spojení s ustanovením § 212a poškozený může žádat o učinění tohoto prohlášení i v hlavním líčení. Soud musí žádosti vyhovět a zároveň má možnost poškozeného přerušit, v případě, že se odchyluje od rámce prohlášení.¹³⁵

¹³¹ GŘIVNA, Tomáš. § 21 [Právo na doprovod důvěrníkem]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 128.

¹³² Ustanovení § 22 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³³ THE UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE. *Victim Impact Statement* [online] 2020 [cit. 2023-08-29] Dostupné na: <https://www.justice.gov/criminal-vns/victim-impact-statements>

¹³⁴ GŘIVNA, Tomáš, ŠIMÁNOVÁ, Hana. § 22 [Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život]. In: GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 131.

¹³⁵ DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, str. 183-184.

Dle mého názoru mnoho institutů, které byly přijaty s myšlenkou ochrany obětí nebo rozšíření jejich práv či jednoduše s myšlenkou podpory jejich psychického stavu, vyrovnání se s trestným činem, pocitu zadostiučinění apod. v sobě právě ba naopak skrývá úskalí sekundární viktimizace. Je velmi tenká hranice v rámci těchto institutů mezi splnění jejich účelu (prevence sekundární újmy) a naplnění sekundární viktimizace. V případě prohlášení o dopadu trestného činu na život oběti je úskalí, že toto bude soudem bagatelizováno. Soud sice musí žádosti vyhovět, prohlášení přijmout, nicméně reálně se jím nemusí nikterak věnovat. Prohlášení se založí do spisu s fikcí, že jsou s ním účastníci srozuměni. Nebo se prohlášení přečte v průběhu hlavního líčení jako listinný důkaz úředním stylem a oběť má pocit bagatelizace. Nestačí tedy mít pouze kvalitně vyřešenou právní úpravu určitého problému, důležitá je i správná aplikace, neboť to, co může oběti výrazně pomoci, jí může také výrazně uškodit.

4.6. Právo na peněžitou pomoc

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, když pomineme dosavadní práva upravena v tehdejších trestněprávních předpisech, prvním právem oběti, na které byl brán větší ohled, bylo právo na peněžitou pomoc. Toto právo bylo upraveno v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. S přijetím ZOTČ byl původní zákon o poskytnutí peněžité pomoci zrušen a v upravené podobě vtělen do zákona o obětech. Právo na peněžitou pomoc je upraveno v ustanoveních § 23 až § 36 ZOTČ, kdy je nárok na náhradu škody uplatňován vůči státu, ne přímo vůči pachateli. Podstatnými změnami oproti původní právní úpravě bylo dle slov prof. Jelínka: „*rozšíření okruhu příjemců peněžité pomoci, zvýšení částek peněžité pomoci a přechod nároku oběti na náhradu škody a nemajetkové újmy z pachatele na stát.*“¹³⁶

¹³⁶ TOPINKA, Daniel, et al. Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 48.

O peněžitou pomoc mohou za podmínek stanovených zákonem žádat občané ČR i cizinci. Osoba oprávněná k žádosti o peněžitou pomoc je obětí trestného činu, kterým jí bylo ublíženo na zdraví, nebo způsobena těžká újma na zdraví, nebo se stala obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, či je pozůstalá po oběti, která zemřela v důsledku trestného činu. Účelem této pomoci je oběti poskytnout jednorázovou peněžitou částku k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené trestným činem. Význam takto zvolené dikce zákona je, že peněžitá pomoc má být poskytnuta rychle, bez průtahů, neboť reaguje na aktuálně zhoršenou sociální situaci po spáchání trestného činu. V tomto bodě se však aplikace zákona opět dostává do problémů. V rámci peněžité pomoci se jedná především o úhradu nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby, která je zaměřena na nápravu vzniklé nemajetkové újmy.¹³⁷

Peněžitá pomoc se poskytuje oběti v případě, kdy byl pachatel trestného činu, kterým byla způsobena smrt, újma na zdraví nebo jiná nemajetková újma, byl uznán vinným nebo byl zproštěn obžaloby pro nepřičetnost, a to i v době, kdy toto rozhodnutí ještě nebylo vyhlášeno nebo nenabylo právní moci. Pokud nejsou pochybnosti o spáchání trestného činu, poskytne se peněžitá pomoc i v případech, kdy byla věc odložena z důvodu podle § 159a odst. 2 až 4 TŘ, pachatele se nepodařilo zjistit nebo je trestně neodpovědný pro nepřičetnost, trestní stíhání bylo zastaveno z důvodů podle § 172 odst. 1 písm. d) nebo e) nebo podle § 172 odst. 2 TŘ.¹³⁸

V určitých případech, které jsou vyjmenovány v § 27 ZOTČ, stát obligatorně peněžitou pomoc oběti nepřizná. Toto se týká případů, kdy oběť participovala na spáchání trestného činu, v důsledku čehož jí byla způsobena škoda, nemajetková újma nebo pokud byla účastníkem takového trestného činu. Dále v případech, kdy oběť nedala souhlas se stíháním pachatele pro podezření ze spáchání trestného činu v souladu s § 163 TŘ, nebo takový souhlas vzala výslovně zpět. Poslední případ stanovený v § 27

¹³⁷ Ustanovení § 24 a § 25 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ Ustanovení § 26 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

ZOTČ, kdy stát odmítne poskytnutí peněžité pomoci, je v souvislosti s povinností součinnosti oběti s orgány činnými v trestním řízení. Tato povinnost se týká zejména včasného podání oznámení o trestném činu, resp. podání bez zbytečného odkladu, pokud pro to nemá oběť vážný důvod, nebo pokud oběť odepřela výpověď jako svědek v trestním řízení s odvoláním na svůj poměr k pachateli.

Peněžitou pomoc poskytuje Ministerstvo spravedlnosti na základě žádosti, kterou oběť musí doplnit o relevantní dokumenty typu lékařská zpráva apod. Výše peněžité pomoci se odvíjí od závažnosti a hraď se buď v paušální částce od 10 000 Kč do 200 000 Kč nebo podle prokazatelně vynaložených nákladů. Maximální možná částka, která je poskytována vícero obětem, nesmí v součtu překročit 600 000 Kč.¹³⁹ Tyto limity jsou pro poskytovatele peněžní pomoci závazné a nelze je překročit i v případě, že bylo pravomocně rozhodnuto o náhradě škody ve vyšší částce. K tomu srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu: „*Smyslem a účelem zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, není nahradit veškeré škody způsobené oběti trestného činu. Ministerstvo spravedlnosti je při poskytování peněžité pomoci vázáno horní hranicí uvedenou v jednotlivých písmenech § 28 odst. 1 tohoto zákona bez ohledu na to, že pravomocným rozsudkem (§ 28 odst. 2 téhož zákona) byla zjištěna vyšší škoda či nemajetková újma.*“¹⁴⁰

Z vyjádření In IUSTITIA jasně plyne, že s aplikací zákona v oblasti poskytování peněžité pomoci jsou převážně negativní zkušenosti. I přes nutnost rychlého vyřízení věci, jak již plyne z účelu těchto ustanovení, řízení o žádostech bývají zdlouhavá a mnohá z nich nejsou vyřízena v předepsané tříměsíční lhůtě.¹⁴¹ Oběti se rapidně změnila životní situace, v důsledku trestného činu není například schopna vykonávat své zaměstnání a čelí tak zadlužení pro nezbytné náklady na živobytí. Oběti se navíc

¹³⁹ Ustanovení § 28 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20.9.2018, č.j. 10 As 120/2018-31

¹⁴¹ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb.*, (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR) [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s, 2016 [cit. 2023-08-20]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>, str. 39-40.

nemohou odvolat proti nepřiznání peněžité pomoci, neboť je vyloučeno použití správního řádu. Mohou proti postupu ministerstva podat žalobu, jejíž podání je zpoplatněno částkou ve výši 3 000 Kč a dále jsou předpokládány další výdaje na zajištění kvalifikované právní pomoci.¹⁴² Oběť je dle ustanovení § 11 odst. 2 písm. l) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích osvobozena od soudního poplatku v řízení o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Nikoli však při podání žaloby proti rozhodnutí ministerstva o jejím zamítnutí. Dostáváme se opět do paradoxu mezi chtěnou pomocí oběti a praxí, která se míjí s účelem pomoci a oběť nepřiměřeně zatěžuje.

K prokazování nemajetkové újmy, která byla ve většině případů neadekvátní a oběť nepřiměřeně zatěžovala, se vyjádřil Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 29. 1. 2019: „*Oběť trestného činu, které byla způsobena v důsledku trestného činu těžká újma na zdraví a pravomocným trestním rozsudkem jí byla přiznána náhrada nemajetkové újmy, nemusí prokazovat, že újma spočívala ve ztrátě na výdělku a nákladech spojených s léčením, a má nárok na peněžitou pomoc v této pravomocně přiznané výši nemajetkové újmy až do částky 200 000 Kč, jak plyne z § 28 odst. 1 písm. b) ve vazbě na odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.*“¹⁴³ Tímto se v rámci soudní praxe konkretizovaly alespoň částečně náležitosti, které oběť při podání žádosti musí splnit, resp. jaké dokumenty po ni ministerstvo nesmí vyžadovat pro přiznání peněžité pomoci za nemajetkovou újmu.

Právo na peněžitou pomoc oběti je velmi diskutovaná problematika, neboť v rámci právní úpravy je účel zřejmý. Postupy, které mají jednotlivé subjekty dodržovat zcela konkretizovány nejsou, pročež nastávají aplikační problémy a namísto rychlé pomoci obětem se setkáváme s průtahy a nepřiměřeným zacházením s obětí. Na jedné straně

¹⁴² KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb.*, (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR) [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s., 2016 [cit. 2023-08-20]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>, str. 40.

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29.1.2019, č.j. 9 As 423/2018-29

tvrdíme, že oběti pomáháme, na druhé straně obět' natlačíme do bezvýchodné situace byrokratického chaosu.

5. Poznatky k zákonu o obětech a návrhy *de lege ferenda* v problematice ochrany oběti trestných činů

Obecně s přijetím nového zákona vyplývají na povrch jeho aplikační nedostatky. Není tomu jinak ani u zákona o obětech, kdy je o jeho aplikačních nedostatcích dodnes vedena debata širokou odbornou veřejností. Po přijetí ZOTČ byl tento okomentován profesorkou Válkovou a profesorem Gřivnou jako „úspěšná snaha o prosazování moderních evropských trendů a principů do českého trestního práva“.¹⁴⁴ Zákon byl vnímán jako milník v českém právním řádu, kdy obětem trestných činů byla explicitně přiznána nová práva, stávající práva v širším rozsahu, či na ochranu obětem vznikly nové instituty. Do popředí se začaly dostávat prvky restorativní justice, na úkor retributivní.

První zkušenosti s aplikací zákona začaly odhalovat první nedostatky. Primárním nedostatkem je absence výslovného účelu zákona, jak již začíná být určitým trendem v trestněprávních normách. Paradoxem bývá, že doktrína stále více inklinuje k výkladu právních předpisů podle jejich účelu a smyslu, na úkor čistě jazykového výkladu. Explicitně vyjádřený účel zákona může pomoci správnému výkladu a zároveň správné aplikaci na složité případy. Explicitně vyjádřený účel se nachází pouze u práva na peněžitou pomoc, kdy z předmětného ustanovení lze dovodit účel pomoci, a to překlenutí zhoršené sociální situace. Zároveň se do popředí dostává účel reparační. V případě plné náhrady nemajetkové újmy či škody ze strany pachatele, je toto důvod pro neposkytnutí peněžité pomoci podle § 23 a násl. ZOTČ.¹⁴⁵

Z mého pohledu je chybějící explicitně vyjádřený účel velkým nedostatkem. Subjekty postupující podle zákona o obětech, sice mají určitý *mustr*, podle kterého mají postupovat, avšak v případě, kdy se mohou dostávat do střetu práva oběti a práva obviněného, je bezpochyby důležitý nejenom jazykový výklad zákona, ale právě i

¹⁴⁴ VÁLKOVÁ, Helena, GŘIVNA, Tomáš. [Beck online] *Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi*. Trestněprávní revue, 2013, č. 4. [cit. 2023-10-23]

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. [Beck online] *Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie, 2015, č. 11. [cit. 2023-10-23], s. 19-23

výklad podle smyslu a účelu. *De lege ferenda* není dle mého názoru nic jednoduššího, než doplnit preambuli zákona a vyjádřit tak jeho smysl a účel.

Zákon o obětech dále trpí i terminologickými nedostatky. Zřetelný nesoulad je v terminologii zákona o obětech a trestního zákoníku. Pojem trestný čin je v trestním zákoníku mnohem užší než v zákoně o obětech. Dle § 13 trestního zákoníku je trestným činem „protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.“ Nezahrnuje se do tohoto pojmu *čin jinak trestný*. Dle ZOTČ je pojem trestný čin širší a zahrnuje tedy i *čin jinak trestný*. Z důvodové zprávy plyne, že obětím trestných činů je poskytována určitá pomoc nebo ochrana, tedy nám záleží na určitém psychickém stavu oběti, nehledě na osobu pachatele. Oběť zřejmě utrpí stejnou újmu ať pachatel je či není trestně odpovědný.¹⁴⁶

Jiná terminologie pojmu trestný čin, je dle mého názoru poněkud zavádějící. V tomto případě bych se osobně držela výkladu, který nám dává trestní zákoník a zákon o obětech by dle mého názoru tomu měl být přizpůsoben. *De lege ferenda* by připadala v úvahu následující změna: odstranění § 2 odst. 1 ZOTČ; v rámci ZOTČ všude za pojem *trestný čin* přidat „nebo *čin jinak trestný*“. Např. změna ustanovení § 2 odst. 2 ZOTČ: Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem *nebo činem jinak trestným* ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit. Tímto by se dle mého názoru zachovala terminologie stanovená trestním zákoníkem a nevytvářel by se v právním řádu zbytečný terminologický chaos.

Dalším diskutovaným pojmovým nedostatkem je vymezení zákazu diskriminace v rámci § 3 odst. 3 ZOTČ. Zákonodárce zde vymezil případy diskriminace taxativně, tedy nelze výčet rozšiřovat výkladem a nelze jej chápat jako demonstrativní. Z praktického hlediska je však samozřejmé, že k projevům diskriminace může docházet i z jiných důvodů než uvedených v § 3 odst. 3 ZOTČ, např. kvůli sociálním a majetkovým poměrům [srov. odstavec 9 preambule směrnice Evropského parlamentu

¹⁴⁶ JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. [Beck online] *Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie, 2015, č. 11. [cit. 2023-10-23], s. 19-23

a Rady [2012/29/EU](#) ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestných činů].¹⁴⁷ Zde souzním s názory prof. Jelínka a doc. Pelce, kdy by postačilo v ustanovení § 3 odst. 3 ZOTČ doplnit před uvedený výčet slovo *zejména*, a tak změnit smysl ustanovení na demonstrativní.

Rozporuplné názory převládají u rozšíření práva oběti na informace. Částečně je toto rozšíření kvitováno, neboť oběť je bezpochyby lépe informována o svých právech, z velké části však převládají aplikační problémy. Dle § 8 ZOTČ je dána povinnost policejního orgánu informovat oběť širokým výčtem informací, které je nutné poskytnout i bez žádosti, bezprostředně při prvním kontaktu s obětí. Jak již z uvedeného vyplývá, problémem není velké množství informací, které má oběť získat, problematická je však formulace *při prvním kontaktu s obětí*. Zákonodárce stanovil striktní povinnost informovanosti, nehledě na psychický stav oběti, jež v četných případech, bezprostředně po spáchaném trestném činu, nebude schopna poskytnutým informacím porozumět. Tento problém se snaží minimalizovat různé i nestátní organizace, které pomáhají obětem v rámci trestního procesu. Snaží se individuálně tlumočit práva a povinnosti, které oběti mají. Další osobou, která je nápomocna oběti je osoba důvěrníka. V určité formě existoval institut důvěrníka již před novelou, a to v rámci trestního řádu, kdy v řízení s vyloučením veřejnosti byla povolena přítomnost až dvou osob jako psychická podpora oběti.¹⁴⁸ Tento institut byl do ZOTČ taktéž zaveden a dle poznatků z praxe je i poměrně hojně využíván a kvitován. Na druhou stranu, vyvstává otázka, zda může důvěrník doprovázet oběť i ke znalci, například k psychologickému vyšetření. Z praxe vyplynulo, že osoba důvěrníka může negativně ovlivnit znalecký posudek, nehledě na skutečnost, že samotné vyšetření není úkon trestního řízení.¹⁴⁹

¹⁴⁷ JELÍNEK, Jirí, PELC, Vladimír. [Beck online] *Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie, 2015, č. 11. [cit. 2023-10-23], s. 19-23.

¹⁴⁸ GRIVNA, Tomáš. § 21 [Právo na doprovod důvěrníkem]. In: GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 128, marg. č. 1.

¹⁴⁹ TOPINKA, Daniel, et al. *Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti. Souhrnná výzkumná zpráva*. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978–80–906615–1–6, str. 48.

Abychom se vrátili k problematice § 8 ZOTČ, dle prof. Jelínka a doc. Pelce¹⁵⁰ je formulace zmíněného ustanovení projevem nedůvěry zákonodárce v policejní orgán, kterému není umožněno postupovat podle svého uvážení a v ospravedlnitelných důvodech neposkytnou kompletní poučení obětí. Těmito důvody je především velmi špatný psychický stav oběti bezprostředně po spáchání trestného činu. Skutečný efekt takto poskytnutých informací je mizivý, neboť oběti jsou zpravidla nuceny podepsat stránky s psaným poučením a tímto je řádné předání informací splněno. Zároveň oběti často bývají zahlceni množstvím informací, které nejsou pro ně relevantní. Oběti často dostávají seznam všech poskytovatelů služeb, nehledě na druh trestného činu, který byl na nich spáchán.¹⁵¹ *De lege ferenda* by proto bylo vhodné změnit dikci ustanovení § 8 ZOTČ, která by dávala policejnímu orgánu větší volnost v postupu při poskytování informací oběti tak, jak sami uznají za vhodné s ohledem na psychický i fyzický stav oběti, počet obětí, jejich vzdělání, intelektuální kapacitu apod.

Poněkud nešťastné je v praxi ustanovení § 17 ZOTČ. Dle tohoto ustanovení má oběť právo požádat v kterémkoli stádiu trestního řízení o zabránění kontaktu s osobou, kterou oběť označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede. Setkání oběti s takovou osobou, může být pro oběť velmi traumatizující a může tak dojít k druhotné újmě. V jedné epizodě podcastu „*Zpověď oběti*“ oběť znásilnění zmiňuje oddělené výslechy a velmi kvituje činnost OČTŘ, kdy nenastal okamžik, kdy by oběť s pachatelem přišla do kontaktu. Dle praxe k tomuto dochází zřídka. Často je ustanovení § 17 ZOTČ z pohledu soudců vnímáno tak, že splní zabránění kontaktu oběti s pachatelem v soudní síni. Problematické se však stávají prostory mimo soudní síň, tzn. chodby v soudních budovách, nebo prostory v bezprostřední blízkosti soudní budovy. *De lege ferenda* by bylo vhodné, aby v ustanovení bylo explicitně vyjádřeno, že se právo na zabránění kontaktu s pachatelem

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jirí, PELC, Vladimír. [Beck online] *Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení*. Bulletin advokacie, 2015, č. 11. [cit. 2023-10-23], s. 19-23

¹⁵¹ KALIBOVÁ, Klára a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online] In IUSTITIA o.p.s. 2016, ISBN: 978-80-88172-14-7, str. 16, [cit. 2023-08-28] Dostupné na: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>

vztahuje i na situace před a bezprostředně po skončení úkonu ve věci samé, nejenom na tento úkon.¹⁵²

Závěrem dle slov Mgr. Kozáka: „*Za největší nedostatek současné právní úpravy však považuji skutečnost, že dopadu, jakého bylo původně zákonodárcem zamýšleno, tj. zlepšení postavení obětí v průběhu trestního řízení, se doposud dosáhnout nepodařilo, neboť jednotlivé OČTŘ přistupují k praktické aplikaci zákona buď velmi líně, anebo jej dokonce ignorují!*“¹⁵³

¹⁵² JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy*. proFem, o.p.s., 2016, ISBN 978-80-904564-7-1, str. 88

¹⁵³ KOZÁK, Vítězslav. *Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů*. Trestněprávní revue, 2015, č. 9, s. 209-211

6. Závěr

Oběti trestných činů z mého pohledu získaly s přijetím zákona o obětech velkou škálu práv, kterou mohou využít. Ať už se jedná o rozšíření a explicitní vyjádření práv, nebo zavedení nových institutů na podporu práv obětí. Jak bývá zvykem, zavedení nového zákona sebou nese i první poznatky o nedostacích v aplikaci zákona a nežádoucí praktický dopad. I přes nyní už dvacetiletou působnost zákona, se stále potýkáme s částečným aplikačním chaosem a neporozumění smyslu zákona o obětech, které bývá korigováno judikaturou.

Některé legislativní nedostatky, které by se daly překlenout výkladem či novelizací jsou zmíněny v kapitole páté. Co se týká praktického dopadu ochrany obětí spatřuji velký rozdíl mezi zákonem a postupem OČTŘ či subjektů, které poskytují pomoc obětem. V případě, že se osoba stane obětí trestného činu nastává primární viktimizace. Orgány činné v trestním řízení by se měly vyvarovat jakéhokoli chování, které by mohlo způsobit druhotnou újmu. V praxi však často dochází k nedůstojnému zacházení s obětí, předsudky a mýty, které mohou oběť dehonestovat. Velký problém spatřuji především u trestního řízení v rámci trestných činů typu znásilnění, domácího násilí a jiného sexualizovaného násilí. Zákon je sice zákon, ale aplikaci zákona provádějí vždy jen lidé, a v tomto já spatřuji nejvýraznější problém. Z mého pohledu jsou totiž některé závěry soudů zcela nepochopitelné.

Soudy se často uchylují k polehčujícím okolnostem v případech, kde dle mého názoru nejsou přípustné. Např. z rozsudku sp. zn. 2 T 38/2019-362: „*Poškozená má „výhodu“, že je retardovaná, infantilní, žije okamžikem, je emočně laděná do euforie a bezstarostného prožívání. Poškozená si jednání obžalovaného vysvětlovala ne v sexuální podtextu, ale v podtextu hry.*“¹⁵⁴ Namísto přitěžující okolnosti, že pachatel znásilnil osobu postiženou, tedy zvláště zranitelnou oběť, je toto vykládáno ve smyslu bagatelizace případu, neboť oběť přes svoji mentální retardaci nepoznala pravý smysl spáchaného činu. Dále se v soudní praxi často ukazuje relativizace násilí a odchýlení

¹⁵⁴ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. 9. 2019, č. j. 2 T 38/2019-362

od smyslu ustanovení v trestním zákoníku. Dle rozsudku sp. zn. 29 T 10/2019 „*Oproti „běžnému“ zločinu znásilnění, který v sobě zahrnuje donucení k pohlavnímu styku násilím, a to v některých případech i poměrně rasantním, obžalovaný se činu dopustil „pouze“ zneužívaje bezbrannosti poškozené, bez užití přímého brachiálního násilí.*“¹⁵⁵ Ze statistik vyplývá, že v letech 2016 až 2022 odešlo ze soudní síně 46 % pachatelů trestného činu znásilnění pouze s podmíněným trestem odnětí svobody.¹⁵⁶ Rozsudky soudů jsou velmi diskutovanou oblastí právě u trestných činů domácího a sexualizovaného násilí, které se neustále potýkají s bagatelizací případů i přes skutečnost, že právě tyto trestné činy poznamenávají psychiku oběti úplně nejvíce.

Často jsou orgány činné v trestním řízení vystavovány určitým obecným názorům, zahrnujíc především různé mýty o obětech. Pro správné posouzení skutkových okolností by měla pomoci viktimologie v souvislosti s typologií oběti, kde výrazně upozorňuje právě na konkrétní mýty ideální oběti. Např. oběť znásilnění musí být žena, hezká, přitažlivá apod. Jak jsem zmiňovala v odstavcích výše, pokud tomu tak není, často bývá případ bagatelizován a oběť se dostává do situace, kdy nenachází zadostiučinění a přestává důvěřovat ve spravedlivou justici.

Nejen soudy, ale i úřady často zbytečně prodlužují trápení oběti, a především její finanční tíseň. V praxi je nespočet případů, kdy z důvodu spáchání trestného činu utrpěla oběť tak závažnou újmu, že nebyla schopna opatřit si finanční prostředky, ať už tomu bylo z důvodu reálného fyzického handicapu, nebo v důsledku posttraumatické stresové poruchy. Oběť má právo požádat si o peněžitou pomoc v případě, že splňuje podmínky stanovené zákonem o obětech. O žádosti však rozhoduje Odbor odškodňování Ministerstva spravedlnosti ČR, který má na vyřízení žádosti stanovenou lhůtu tří měsíců a tuto může dále prodloužit o dalších 30 dnů. Prodloužení lhůty o 30 dnů může nastat dle § 30 odst. 3 ZOTČ v případě, kdy je „*zapotřebí nařídit ústní jednání nebo místní šetření, je-li třeba někoho předvolat,*

¹⁵⁵ proFem. HAVLÍKOVÁ, Petra; ŠMÍDOVÁ, Iva. Bagatelizace a nerovnost. Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí [online] 21. 2. 2023 [cit. 2023-10-22] Dostupné z: <https://www.profem.cz/shared/clanky/1072/profem-prezentace.pdf>, str. 13.

¹⁵⁶ Statistika dostupné online na: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here [cit. 22. 10. 2023]

někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat, nebo jde-li o zvlášť složitý případ.“ Další prodloužení je možné v případě, kdy se provádí dožádání, zpracovává znalecký posudek nebo doručuje písemnost do ciziny. V tomto případě však není stanovena striktní lhůta, nýbrž je určena *doba nutná* k provedení těchto úkonů. Už prvotní lhůta k vyřízení žádosti v délce tří měsíců je sama o sobě velmi dlouhá, natož, že v praxi často dochází právě o ono mimořádné prodloužení lhůty, a to s odůvodněním, že se často příslušný spisový materiál potřebný k posouzení žádosti nachází na pracovištích orgánů činných v trestním řízení, protože kooperace s nimi není flexibilní. „*Poskytnutí peněžité pomoci s odstupem několika měsíců až let pak popírá smysl a účel této pomoci.*“¹⁵⁷

Peněžitou pomoc je možné poskytnout i nepřímé oběti. V těchto případech je však posuzování žádosti ještě složitější a mnohem více zdlouhavé. V případě odškodnění nepřímé (sekundární) oběti, soudy postupují v rámci poněkud zkostnatělé judikatury. Dalo by se říci, že je až tristní případ projednáváný u Nejvyššího soudu 25 Cdo 2702/2021. Ve stručnosti se v daném případě jednalo o paní (žalobkyni), která přišla v důsledku autonehody o snachu, dvě nezletilá vnoučata a její syn utrpěl vážná zranění. Žalobkyně se po tomto incidentu psychicky zhroutila a v důsledku této události ji následně byla diagnostikována posttraumatická stresová porucha. Žalobkyně byla v péči psychiatra a psychoterapeuta, přes půl roku byla v pracovní neschopnosti a následně byla uznána invalidní ve III. stupni invalidity pro těžkou depresivní poruchu, poruchu přizpůsobení tíživé životní situaci a těžkou depresivní reakci. Nejdříve se žalobkyně domáhala odškodnění citové újmy, ta jí byla přiznána ve výši 1 391 250 Kč, podle § 2959 OZ, který zní: „*Při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“ Poté se žalobkyně domáhala náhrady za ublížení na zdraví, v jehož důsledku vynaložila náklady na léčení a vznikla ztráta na příjmu, která byla vyčíslena na částku 511 463 Kč. Soud prvního stupně shledal příčinnou souvislost mezi jednáním řidiče a újmou žalobkyně a náhradu škody žalobkyni přiznal. Odvolací soud žalobu zamítl, neboť neshledal zmíněnou příčinnou souvislost, a následně dovolací

¹⁵⁷ JEŽKOVÁ, Veronika. *Právek proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy*. proFem, o.p.s., 2016, ISBN 978-80-904564-7-1, str. 92-93

soud dovolání odmítl. Z odůvodnění rozsudku plyne odkaz na rozsudek sp. zn. R 7/1979. Přijde mi naprosto nemístné, na případ, který se stal v roce 2016 (Nejvyšší soud o něm rozhodoval v roce 2022), aplikovat judikaturu z roku 1976. Právní věta R 7/1979 zní: „*Příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za něž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož (srov. § 448o. z.) odpovídá.*“¹⁵⁸ Ustálená judikatura, která se užívá v těchto případech, je z pohledu teoretiků naprosto nemístná. Například u škody způsobené vadou výrobku je neodmyslitelné, že existuje příčinná souvislost mezi způsobenou škodou a jednáním, které poškodilo výrobek, který způsobil škodu. Je pozoruhodné, že u psychické újmy tomu tak není a soudy se stále odvolávají na judikaturu, která je bez mála 50 let stará.

V neposlední řadě mám za to, že je vhodné zmínit subjekty poskytující pomoc obětem trestných činů. Mezi nejznámější organizaci poskytující pomoc obětem je bezpochyby Bílý kruh bezpečí. Tato organizace se snaží obětem pomoci v průběhu trestního procesu, ale i po něm. Existují další organizace a iniciativy, například Hedepy, Pod svícem, Bez Trestu, In Iustitia, proFem apod. Všechny mají vesměs jedno společné. Pomáhat obětem v průběhu trestního procesu, poskytnout psychickou podporu, zviditelnit problematiku ochrany obětí trestných činů. Tyto organizace, instituty či iniciativy oběť může kontaktovat většinou prostřednictvím webových stránek či sociálních mediích. Obtížnější získávání informací je však ze státního Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Registr by měl být primárním nástrojem pro oběť, díky němuž si může vyhledat potřebné informace k uplatnění svých práv. Oběť by zde měla najít právního zástupce, poskytovatele sociálních služeb, azylových služeb apod. Toto je však v Registru velmi nepřehledné. Registr absolutně není uživatelsky přívětivý, oběť nenajde právního zástupce podle specializace, ani podle města. Spousta advokátů má uvedeno vícero měst, ve kterých údajně působí. Jediný důvod, který v tom spatřuji je, aby například měli širší vyhledávací pole, to je však pro oběť velmi zavádějící informace. Další informace, které zde oběti nenajdou jsou přímé kontakty na poskytovatele služeb. V Registru je uveden název, sídlo, pobočky a

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 30. 11. 1976, 2 Cz 36/76 (R 7/1979 civ.)

v ojedinělých případech i rozsah bezplatné právní pomoci. Naprosto však chybí jakékoli kontaktní údaje. Oběť poté musí dohledávat na jiných platformách, namísto rychlého přehledu o poskytovateli rovnou v Registru.

V závěru bych chtěla podotknout, že problematika ochrany oběti trestných činů se neomylně posunula vpřed. Na druhou stranu je mnoho úskalí, kterým oběti, ale i OČTŘ a poskytovatelé služeb zapsané v Registru, musí čelit. Zákon nám naznačuje cestu, kterou bychom se měli vydat, zdaleka však není doveden k bezchybné aplikaci. Z řad teoretiků se stále ozývají připomínky, že česká právní úprava není ztotožněna s evropskými standardy. ZOTČ byl vydán v návaznosti na stále se prohlubující diskuzi na poli evropské unie, kdy jednotlivé evropské státy zpravidla posilují postavení obětí trestných činů. Česká republika tak po vzoru států, jakými jsou Kanada Německo nebo Švýcarsko, přijala v roce 2013 samostatný zákon, který komplexním způsobem upravuje předmětnou právní oblast.¹⁵⁹ Stále se však ocitáme o krok pozadu za jinými evropskými státy, které určují dynamiku a směr vývoje problematiky ochrany oběti trestného činu.

¹⁵⁹ JELÍNEK, Jiří, Tomáš GRIVNA, Sergej ROMŽA, Jana TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ a Anna SYKOVÁ. *Trestní právo Evropské unie*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-375-9, str. 338.

Seznam použitých zdrojů

1. Knižní zdroje

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2.

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

FENYK, Jaroslav, Tomáš GŘIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.

DURDÍK, Tomáš. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7.

GŘIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-793-4.

JELÍNEK, Jiří, Tomáš GŘIVNA, Sergej ROMŽA, Jana TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ a Anna SYKOVÁ. *Trestní právo Evropské unie*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-375-9.

JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7.

TOPINKA, Daniel, et al. *Vliv zákona o obětech trestných činů na změnu postavení oběti*. Souhrnná výzkumná zpráva. Ostrava – Mariánské Hory: SocioFactor s.r.o., 2018, ISBN 978-80-906615-1-6.

KOLDINSKÁ, Kristina a TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Radka MACHÁČKOVÁ a Markéta VITOUŠOVÁ. *Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích: studie*. [Praha]: Bílý kruh bezpečí, 2002. ISBN 80-86284-19-0.

JEŽKOVÁ, Veronika. *Právev proti násilí na ženách: bílá místa české legislativy*. Praha: ProFem, 2016. ISBN 978-80-904564-7-1.

MARINI, Michael. *Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-732-4.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8.

2. Elektronické zdroje

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity. Kriminologie, Viktimologie. Fsp.s.muni.cz [online] 2011 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://www.fsp.s.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/viktimologie>

SANCHEZ Shanell. *SOU-CCJ230 Introduction to the American Criminal Justice System. 1.14. Victims and Victim Typologies* [online] 2019 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://openoregon.pressbooks.pub/ccj230/chapter/1-14-victims-in-the-cj-system/>

Český rozhlas. Před sto lety se narodil zakladatel viktimologie Leo Eitinger. [online] 2012-12-16 [cit. 2023-06-12] Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/pred-sto-lety-se-narodil-zakladatel-viktimologie-leo-eitinger-7994637>

MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. [online] Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-3111-2. [cit. 2023-08-09] dostupné z: https://obalky.kosmas.cz/ArticleFiles/273121/273121.pdf/FILE/promeny-novinarske-etiky_273121.pdf

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie. 2., rozšířené vydání*, [online] 2015 [cit. 2023-06-18] Dostupné z: <https://docplayer.cz/19331539-Policejni-psychologie.html>

CHUDÁRKOVÁ, Alžběta., Diplomová práce, *Dítě jako zvlášť zranitelná oběť*, r. 2021, [online] Cit. L. Čírtková, *Jak posuzovat zranitelnost oběti*. Právo a rodina, 2013, č. 6, s. 11. [cit. 2023-09-20] Dostupné z: https://theses.cz/id/5yu20j/DP_Chudarkova.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dn%C3%A1sil%C3%AD%20na%20d%C4%9Btech%26start%3D36

Institut pro restorativní justici. *O restorativní justici* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z. www.restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/

BENEŠOVÁ, Kristýna, L. Hrdá, P. Zvolánková. *Bez trestu* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: <https://www.beztrestu.cz/>

DRÁPAL, Jakub, M. Šoltés, K. Svitáková, J. Cibulka. *JakTrestame.cz* [online] [cit. 2023-08-18] Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

ZEHR, Howard. *Restorative Justice is..* [online] 2009 [cit. 2023-08-03] Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=ha0Z-Z9-AQY&t=113s>

MACHÁČEK, Stanislav Radek, *Stručný pohled na historický vývoj legislativních nástrojů EU na ochranu poškozených a obětí trestných činů, úskalí implementace v České republice.* [online] 2016 [cit. 2023-08-28] Dostupné na: <https://docplayer.cz/15225933-Strucny-pohled-na-historicky-vyvoj-legislativnich-nastroju-eu-na-ochranu-poskozenych-a-obeti-trestnych-cinu-uskali-implementace-v-ceske-republice.html>

JELÍNEK, Jiří. *Peněžitá pomoc obětem trestné činnosti*, str. 22 [online] Bulletin advokacie 3/1998 [cit. 2023-08-04] Dostupné na: <https://www-beck-online-cz//>

KALIBOVÁ, Klára a kol., *Zákon o obětech trestných činů. Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. Volební období PSP ČR)* [online] In IUSTITIA o.p.s. 2016, ISBN: 978-80-88172-14-7, [cit. 2023-08-28] Dostupné na: <https://in-ius.cz/wp-content/uploads/2021/04/zotc-web-final.pdf>

THE UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE. *Victim Impact Statement* [online] 2020 [cit. 2023-08-29] Dostupné na: <https://www.justice.gov/criminal-vns/victim-impact-statements>

VÁLKOVÁ, Helena, GRIVNA, Tomáš. [Beck online] *Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi.* Trestněprávní revue, 2013, č. 4. [cit. 2023-10-23]

JELÍNEK, Jiří, PELC, Vladimír. [Beck online] *Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení.* Bulletin advokacie, 2015, č. 11. [cit. 2023-10-23]

KOZÁK, Vítězslav. [Beck online] *Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů.* Trestněprávní revue, 2015, č. 9. [cit. 2023-10-23]

profem. HAVLÍKOVÁ, Petra; ŠMÍDOVÁ, Iva. *Bagatelizace a nerovnost. Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí* [online] 21. 2. 2023 [cit. 2023-10-22] Dostupné z: <https://www.profem.cz/shared/clanky/1072/profem-prezentace.pdf>, str. 13.

3. Judikatura

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 3. 2021, č.j. 4 As 297/2020-27.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2014, sp. zn. II. ÚS 3780/13

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20.9.2018, č.j. 10 As 120/2018-31

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29.1.2019, č.j. 9 As 423/2018-29

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. 9. 2019, č. j. 2 T 38/2019-362

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 30. 11. 1976, 2 Cz 36/76 (R 7/1979 civ.)

4. Důvodové zprávy

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), č. 45/2013 Dz

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, č. 135/2006 Dz

5. Právní předpisy

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 257/200 Sb., o Probační a mediační službě.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá ochranou oběti trestného činu a polemikou nad praktickými dopady zákona o obětech. První kapitola je věnována úvodu do problematiky ochrany oběti trestných činů. V této kapitole je uveden vývoj nauky o obětech (viktimologie), typologie oběti, rozbor pojmů viktimmnost a viktimizace. Dále jsou popisovány fáze, kterými si oběť prochází v případě spáchání trestného činu na ní.

V druhé kapitole se pojednává konkrétně o oběti trestného činu. V této kapitole je uvedena definice oběti a typologie oběti. Dále je kapitola věnována popisu rozdílů definice oběti dle zákona o obětech a pojmu poškozený dle trestního řádu.

Třetí kapitola pojednává o vnitrostátním právním vývoji v problematice ochrany obětí trestných činů. V této kapitole je především rozbor stěžejních zákonů, které se věnovaly, resp. věnují ochraně oběti. Zároveň je v této kapitole zmínka o subjektech, které poskytují pomoc obětem trestných činů.

Čtvrtá kapitola se věnuje konkrétnímu výčtu práv obětí podle zákona o obětech. V této kapitole je uveden rozbor jednotlivých práv, zasazení do kontextu v rámci trestního procesu, poznatky evropského práva i vnitrostátní judikatury. Tuto kapitolu považuji za stěžejní část celé práce, kde jsou uvedena práva oběti trestného činu a zároveň poznatky s jakým úspěchem se jim těchto práv dostává. Jedná se o právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a právo na peněžitou pomoc.

Poslední kapitola je věnována aplikačním nedostatkům zmíněného zákona o obětech a v některých případech jsou zmíněny návrhy *de lege ferenda*.

V závěru této práce je shrnutí dosavadních změn, které mají pozitivní, ale i negativní dopad na oběti trestných činů. Je zde uvedeno zamyšlení se autora, zda teoretická rovina odpovídá cíleným praktickým dopadům, které mají působit ve prospěch obětí.

Abstract

Dispute over legal impacts on victims has always been a discussion as well as protection of victims subjected to crime. Study of victims of crime (also known as "victimology"), victim typologies, terminology difference between victimhood and victimology will be mentioned in the very first paragraph in addition to introduction of protection victims of crime issue. Thereafter comes breakdown of phases to which a victim is subjected to throughout the offence.

Victims of crime is main highlight of second chapter, followed by its definition and typology of victims, difference between terminology of victim according to criminal justice act and victim according to code of criminal procedure.

As the topic advances, third chapter approaches with developments in the law within domestic jurisdiction, its subject being protection of victims of crime. Analysis of fundamental law is the main highlight of this chapter, breaking down its influence on victims' protection throughout the past up to nowadays and ongoing procedures. Last but not least, subjects providing protection for victims of crime will also be mentioned.

Following chapter is quoting specific sections of Criminal Justice (Victims of Crime) Act, focusing on victims' rights. Breaking down into individual acts of law, its appliance during court procedures, knowledge of European law on domestic jurisdiction. This chapter is to be considered fundamental part of the thesis, providing information about rights of victims of crime and information about the success rate of the rights the victims receive. Victims' rights covered in this chapter: right for legal advice, right to be informed, right to protection against harm, right to privacy, right to protection against secondary liability and right to financial support.

Final chapter focuses on insufficiency of Criminal Justice Act on specific cases and therefore in some, *de lege ferenda* is being proposed.

At the end of this thesis, there is a summary of the changes so far, which have a positive as well as a negative impact on the victims of crimes. The author's reflections on whether the theoretical level corresponds to the targeted practical effects intended to benefit the victims are presented here

Název práce a klíčová slova

Název práce v českém jazyce

Ochrana oběti trestných činů

Název práce v anglickém jazyce

Protection of a victim of a criminal offences

Klíčová slova

Oběť trestného činu, práva oběti, ochrana oběti

Key words

Victim of a criminal offence, victim's rights, protection of victim of crime